

Ulrich Wollner

Jean Bodin:
Tvorca koncepcie suverenity

 BELIANUM

Univerzita Mateja Bela

2024

Ulrich Wollner

JEAN BODIN: TVORCA KONCEPCIE SUVERENITY

Univerzita Mateja Bela
2024

Jean Bodin: tvorca koncepcie suverenity

doc. Mgr. Ulrich Wollner, PhD. <https://orcid.org/0000-0002-2379-6449>

Recenzenti: doc. Mgr. Sandra Zákutná, PhD.
doc. PhDr. ThDr. Tomáš Pružinec, PhD.

Vydavateľ: Belianum Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici

Jazyková redakcia: Mgr. Dana Wollnerová

ISBN 978-80-557-2153-8

EAN 9788055721538

<https://doi.org/10.24040/2024.9788055721538>

Táto publikácia je šírená pod licenciou Creative Commons Attribution 4.0 International Licence CC BY (uviedenie autora).

OBSAH

ÚVOD	4
1 HISTÓRIA SUVERENITY V POLITICKEJ PRAXI	5
1.1 Vznik štátov v ranom novoveku	6
1.2 Francúzsko v druhej polovici šestnásteho storočia	6
2 JEAN BODIN A JEHO KONCEPCIA SUVERENITY	10
2.1 <i>Šesť kníh o republike</i>	11
2.2 Suverenita (<i>la souveraineté</i>)	12
2.2.1 Terminologické špecifikum	12
2.2.2 Absolútnosť	13
2.2.3 Trvalosť	15
2.3 Držiteľ suverenity – suverén	16
2.4 Zákon ako prejav vôle suveréna	19
2.5 Limity suveréna	22
2.6 Nové chápanie spoločnosti – koncepcia štátu	26
2.6.1 Koncepcia sekulárneho štátu	26
2.6.2 Jedno a prirodzená harmónia	28
2.6.3 Rodina a štát	30
ZÁVER	32
LITERATÚRA	34

ÚVOD

Predkladaná vysokoškolská učebnica vznikla ako pomôcka pre poslucháčov bakalárskeho stupňa študijných programov medziodborového štúdia Filozofia v kombinácii na Filozofickej fakulte Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici, navštevujúcich predmet „Dejiny sociálno-filozofického myslenia“. Publikáciu môžu využiť aj študenti magisterského stupňa študijných programov Učiteľstvo filozofie a občianskej náuky a medziodborového štúdia Filozofia v kombinácii, navštevujúci predmety „Politická a právna filozofia“ a „Edukácia a občianstvo“, prípadne aj doktorandského stupňa Systematickej filozofie na predmete „Vybrané problémy sociálnej a politickej filozofie“.

Cieľom vysokoškolskej učebnice je poskytnúť študentom úvod do problematiky kreovania koncepcie suverenity u Jeana Bodina. Zámerom teda nie je ponúknuť vyčerpávajúcu analýzu a interpretáciu skúmanej problematiky, ale sprostredkovať študentom informácie o historickom, náboženskom, filozofickom a politickom kontexte formovania koncepcie suverenity. Niektoré významné publikácie venované najvýznamnejším postavám dejín politickej filozofie zabúdajú na Jeana Bodina.¹ Jedným z cieľov našej učebnice je preto poukázať na význam Bodinovej koncepcie suverenity a štátu. Tejto téme sa venuje prvá kapitola, ktorá je zacielená na históriu suverenity v politickej praxi. Približuje sa v nej problematika formovania štátov v novoveku s dôrazom na objasnenie situácie vo Francúzku, lebo práve tam možno nájsť zásadný vplyv na politickú filozofiu Jeana Bodina. Druhá kapitola sa venuje samotnému objasneniu koncepcie suverenity Jeana Bodina. Najskôr je pozornosť nasmerovaná na Bodinov život a špecifiká jeho najvýznamnejšej knihy *Šesť kníh o republike*, následne sa zameriame na objasnenie kardinálnych charakteristík koncepcie suverenity (absolútnosť, trvalosť, držiteľ suverenity) a otázok bezprostredne súvisiacich s touto problematikou (štát, limity suveréna).

Veríme, že táto učebnica prispeje k prehĺbeniu vedomostí i záujmu o otázky suverenity, ktoré nastolil francúzsky mysliteľ Jean Bodin v 16. storočí a ktoré stále stoja v centre záujmu politickej filozofie i teórie práva.

¹ Porovnaj: Muschamp (1986), Strauss – Cropsey (1987), Boucher – Kelly (2003), Adams – Dyson (2007), Korab-Karpowicz (2016). Ani slovenská publikácia, Novosád – Smreková (2013), neobsahuje kapitolu venovanú politickej filozofii Jeana Bodina.

1 HISTÓRIA SUVERENITY V POLITICKEJ PRAXI

Históriu suverenity v Európe by sme mohli hľadať už v antike,² ale jej moderné chápanie sa začalo formovať až v neskorom stredoveku.³ Z histórie vieme, že v období stredoveku bola politická moc rozptýlená medzi rôzne subjekty, vrátane monarchov, šľachty, cirkvi a miestnych samospráv. Feudálny systém, ktorý dominoval v stredovekej Európe, bol charakterizovaný komplexnou hierarchiou vzťahov medzi vazalmi a suzerénmi ako aj zmesou konkurenčných jurisdikcií. Vláda kráľov sa výrazne neodlišovala od vlády aristokratov. Ako píše Jacques Maritain: „V dobe feudalizmu bol kráľ iba lénny pánom lénnych pánov (suzerén suzerénov)⁴, každý z nich mal svoje vlastné práva a svoje vlastné moci“ (Maritain 2007, 36).

Hoci mal panovník najvyššie postavenie vo feudálnej hierarchii, grófi, vojvodcovia a baróni boli tiež „panovníkmi“. Existovala „dvojitá suverenita“, kde kráľ a feudálny pán nepodliehali žiadnemu svetskému vládcovi vo svojich príslušných oblastiach jurisdikcie.⁵ Stredoveké spoločnosti boli komplexnou zmesou konkurenčných jurisdikcií. Králi mali teoreticky najvyššiu moc, ale ich autorita bola často obmedzená mocnými šľachtickými rodmi a cirkevnými predstaviteľmi. Cirkev, najmä pápeži, mala značný vplyv a často konkurovala svetskej moci. „Celé 11. a 12. storočie európskych dejín je napokon naplnené spormi medzi cirkevnou a svetskou mocou o to, kto je v akej miere nositeľom suverenity“ (Keller 2022, 27). D. D. Raphael vysvetľuje, že konflikt medzi pápežmi a cisármi spočíval v tom, že každá strana tvrdila, že je nadriadená tej druhej strane. Keď králi a cisári uznali poslušnosť pápežovi, ich vlastná autorita už nebola najvyššia; boli mu podriadení (Raphael 1990, 156).

Feudalizmus vytvoril fragmentovaný systém, kde suverenita nebola koncentrovaná v rukách jedného vládcu alebo inštitúcie. Tento stav viedol k neustálym konfliktom a bojom o moc medzi rôznymi politickými a náboženskými subjektmi. V tomto kontexte bolo ťažké hovoriť o suverenite v modernom zmysle slova, pretože moc bola neustále vyjednávaná a prerozdeľovaná. Ako objasňuje Robert Jackson, v stredoveku by bolo ťažké položiť si otázku: Kto je v tejto krajine suverénny? Tvrdiť, že existuje autorita, ktorá je nadradená všetkým ostatným autoritám v ríši a je nezávislá od všetkých zahraničných autorít, by znamenalo obhajovať škandalóznou myšlienku (Jackson 2007, 37). Podľa Vojtěcha Bellinga sa v stredoveku nedá stretnúť „...so skutočne konzistentnou teóriou suverenity čoby najvyššej pozemskej moci zbavenej normatívnych obmedzení“ (Belling 2014, 59). Stredoveká politická teória akceptovala ideu kráľovskej moci obmedzenej špecifickými obmedzeniami, keďže

² V starovekom Grécku a Ríme existovali formy politickej moci a autority, ktoré však neboli explicitne definované ako suverenita. Politické štruktúry týchto spoločností zahŕňali mestské štáty, helenistické impériá a kráľovstvá, ktoré mali určité charakteristiky suverenity, ako napríklad kontrolu nad vlastným územím a právomoc prijímať zákony, ale chýbala im koncepcia nedeliteľnej moci.

³ Podľa Jana Kellera je skutočnú históriu suverenity v Európe možné písať až od raného stredoveku. „Dokonalý pravzor idey úplnej suverenity“ však tento autor datuje do druhej polovice 11. storočia (Keller 2022, 25). Toto obdobie nie je vhodné charakterizovať ako raný stredovek.

⁴ Suzerén – najvyšší lénny pán, vládár ovládajúceho štátu, je formálne nadriadený vládarovi (s obmedzenou zvrchovanosťou) niektorej inej krajiny.

⁵ K rôznym chápaniam predchodcov koncepcie suverenity v stredovekom myslení pozri: Belling (2014, 39-58).

feudálny charakter monarchie predpokladal existenciu vzájomne zaväzujúcich záväzkov medzi kráľom a jeho vazalmi.

1.1 Vznik štátov v ranom novoveku

Keď pod vplyvom reformácie prestala fungovať stredoveká predstava univerzálneho spoločenstva kresťanov, vznikla potreba pre uznanie novej formy najvyššej authority. Podľa Jana Kellera na území Francúzska koncom 13. a začiatkom 14. storočia vzniká koncepcia suverenity. Od začiatku 14. storočia bolo stále zreteľnejšie, že suverénny štát sa do budúcnosti stane hlavnou politickou jednotkou západnej Európy. No skutočná suverenita svetských panovníkov sa rodí až v prostredí kniežacích dvorov niekedy od prelomu 15. a 16. storočia (Keller 2022, 27-28).⁶

Až postupne so vznikom moderných štátov v 16. storočí sa začal pojem suverenity výraznejšie rozvíjať. Významným momentom v tomto procese bola konsolidácia moci v rukách monarchov a vznik centrálne organizovaných štátov. Panovníci najmä vo Francúzsku centralizovali moc a eliminovali vplyv feudálnej šľachty, čím vytvorili základy pre moderný koncept suverenity. Andrew Fiala zdôrazňuje, že v modernej dobe sa štát ukázal ako suverénny, keď zo sekulárnej vlády presadzuje suverenitu nad náboženskými inštitúciami (Fiala 2015, 34). Podľa D. D. Raphaela štáty presadzovali nové formy najvyššej authority, to znamená, že nepodliehajú žiadnemu diktátu akéhokoľvek nadriadeného orgánu. Doktrína štátnej suverenity vznikla v kombinácii s nárastom samostatných národných štátov (Raphael 1990, 156).

1.2 Francúzsko v druhej polovici šestnásteho storočia

Úsilie francúzskych monarchov stať sa absolútnymi vládcami vyvrcholilo, podľa Dietra Grimma, okolo roku 1560. Panovníci postupovali tak, že začali stavovské a súdne práva oponovať, obmedzovať alebo ich ignorovať (Grimm 2015, 18-19). V tomto čase sa francúzska koruna pokúšala rozšíriť svoje kompetencie a postavenie v rámci *lois fondamentales* (zákony, ktoré ovplyvňujú ústavu a štruktúru kráľovstva).⁷ Napriek týmto snahám bola najvyššia autorita panovníka spochybňovaná zo všetkých strán. Stabilitu monarchie nepriaznivo ovplyvnili také udalosti ako súboje o nástupníctvo na tróne,⁸ rivalita o sféry vplyvu medzi rôznymi znepriatelenými aristokratickými rodinami,⁹ feudálny odpor voči presunom kompetencií do Paríža, reformačné snahy o zmenu náboženských a politických princípov vo Francúzsku, vonkajší tlak Svätej ríše rímskej, pápeža, Španielska a antagonistických krajín, najmä Anglicka.

Z uvedených faktorov boli najrizikovejšie násilné, krvavé otrasy v dôsledku nábožensky motivovaných občianskych vojen. Podľa Dietra Grimma existovali nezhody v tom,

⁶ Analogicky sa vyjadril Alain de Benoist: „Z toho, že pojem zvrchovanosti nebol až do 16. storočia plne rozpracovaný, nevyplýva, že by už predtým nebol súčasťou politickej reality“ (Benoist 2022, 327).

⁷ Medzi *lois fondamentales* alebo aj *leges imperii* patrila salický zákon, ktorý mal za úlohu upevniť pevnú líniu nástupníctva na trón. Vo vtedajších občianskych vojnových nepokojoch mal mierotvornú funkciu, zabraňoval možnosti zosadiť kráľa.

⁸ František II. (1544-1560), Karol IX. (1550-1574), Henrich III. (1551-1589) – všetci z vládnuceho rodu Valois – a spor o nástupníctvo medzi Henrichom de Guise, kardinálom Karolom de Bourbon („Karol X.“) a Henrichom de Bourbon z Navarry (1553-1610).

⁹ Najmä rody de Guise, de Bourbon a de Montmorency.

aká bola podľa jednotlivých náboženstiev Božia vôľa. To oddeľovalo prívržencov tradičnej viery od tých, ktorí chceli oslobodiť vieru od falzifikátov, z ktorých obviňovali Rímsku cirkev. Obe konfesiónálne skupiny tvrdili, že pre svoju interpretáciu majú božskú pravdu a verili, že sú oprávnené použiť na jej presadzovanie násilie. Boli teda nezmieriteľnými nepriateľmi (Grimm 2015, 18).

Katolíci aj protestanti považovali toleranciu voči druhej strane za hriech. To nevyhnutne vyústilo do občianskej vojny, v ktorej boli obe znepriatené strany podporované z cudziny.¹⁰ Deväť hugenotských¹¹ vojen, odohrali sa v rokoch 1562 až 1598, zásadným spôsobom oslabilo francúzsku monarchiu. Finančné ťažkosti dvora sa stále zväčšovali a časť šľachty prešla do tábora protestantov. Bratovražedné armády plienili, vypaľovali, terorizovali, masakrovali a znásilňovali najmä hradbami nechránených obyvateľov na vidieku. Vyvrcholením konfliktu medzi katolíkmi a hugenotmi bol masaker Bartolomejskej noci z 23. na 24. augusta v roku 1572.¹²

O štyri roky neskôr vznikla Svätá liga francúzskych katolíkov, jej cieľom bolo zabrániť nástupu protestanta Henricha Navarrského na francúzsky trón.¹³ Na druhej strane konfliktu stáli monarchomachovia,¹⁴ ako uvádza Rudolf Kučera „...skupina popredných francúzskych intelektuálov, kalvínov, ktorí vystúpili po bartolomejskej noci a rozvinuli v mnohých pôvodných prácach kritiku neobmedzenej, suverénnej panovníckej moci, o ktorej podľa ich názorov usilovali francúzski panovníci“ (Kučera 2022, 175-176).

Medzi týmito antagonistickými pozíciami sa vytvorila umiernená politická skupina *Les politiques*, ktorá obhajovala mier, toleranciu a národnú jednotu. Tvorili ju osobnosti, právnici, úradníci a poslanci snemu a stavov, ktorí zastávali názor, že iba silná monarchia môže presadiť mier. Quentin Skinner zdôrazňuje, že títo teoretici sa usilovali o riešenie konfliktu nezávisle od náboženskej pravdy, išlo im o čisto politické riešenie, a preto ich súčasníci odmietavo nazývali „politici“ (*les politiques*) (Skinner 1978, 249).

Jean Bodin patril práve k tejto skupine, nebol prívržencom ani hugenotov, ani Svätej ligy, mal povest' toho, kto sa viac stará o občiansky mier ako o doktrinálnu pravdu (Andrew

¹⁰ Katolíkov podporovalo najmä Španielsko a pápež, hugenovcov zas Anglicko a Švajčiarsko.

¹¹ Hugenoti bol názov pre francúzskych stúpcov kalvínskej konfesie.

¹² Bartolomejská noc (známa aj ako Parížska krvavá svadba) – vyvraždenie hugenotov katolíkmi v Paríži v noci z 23. na 24. augusta 1572 (sviatok sv. Bartolomeja). Krvavé násilie, ktoré trvalo tri dni, sa rozšírilo aj do niektorých väčších miest južného Francúzska. O život tu prišlo niekoľko tisíc osôb. Podnetom k Bartolomejskej noci bola svadba protestantského vodcu Henricha Navarrského (neskorší kráľ Henrich IV.) s kráľovou sestrou Margarétou de Valois, ktorá mala zmierniť politické a náboženské napätie v krajine.

¹³ Neskorší kráľ Henricha IV.

¹⁴ K najvplyvnejším teoretikom monarchomachie patrili François Hotman, Hubert Languet, Philippe de Mornay, Théodore de Bèze, anonym Étienne Junius Brutus (pravdepodobne Duplessis Mornay). Po masacre počas Bartolomejskej noci v roku 1572 hugenoti prijali myšlienku legitimacy vzbury proti samotnému kráľovi. Rudolf Kučera objasňuje, že podľa Theodora de Bèze v prípade panovníka sa môže stať, že sa premení z legitímneho vládcu na tyrana, proti ktorému vzniká právo na aktívny odpor. Aj autor pod pseudonymom Brutus sa sústredil na otázku práva na odpor. Panovník je podľa neho dosadzovaný ľuďom (Kučera 2022, 177). Edward Andrew dodáva, že podľa François Hotmana francúzskych kráľov spočiatku vyberal ľud a ľud ich mohol zosadiť (Andrew 2011, 75). Pre väčšinu týchto autorov je kardinálnou myšlienkou predstava zmluvy uzavretej medzi vladárom a „ľuďom“, čiže *pactum subjectionis*. Myšlienkam monarchie založenej na zmluve v dielach hugenotských monarchomachov bližšie pozri: Bart (2005), Sälävästru (2019).

2011, 75).¹⁵ Julian H. Franklin objasňuje, že na začiatku 60. rokov šestnásteho storočia bol Bodin optimistom, pretože veril, že občianskej vojne sa dá vyhnúť. Po masakri na deň svätého Bartolomeja sa už obával o samotnú existenciu štátu. Právo na odpor, ktoré hugenoti verejne presadzovali ako právo proti samotnému kráľovi, ho veľmi znepokojilo. Hugenotskí teoretici odporu tieto obmedzenia voči panovníkovi uvádzali ako dôkaz, že ľudia sú zvrchovaní – v mene komunity je možné obmedziť kráľa, ktorý je tyran.

Bodinovi táto myšlienka pripadala ako recept na rozvrat. Proti týmto snahám argumentoval, že absolútna moc francúzskeho kráľa je samotným základom politickej stability (Franklin 1992, xxiii-xiv). Ako je implicitne zrejmé z Predslovu (*Préface*) v diele *Six livres de la république* (Šesť kníh o republike), Bodin vnímal *Les politiques* ako protipozíciu voči tým radikálom, ktorí boli v službách koruny, a nazval ich „machiavelisti“. Machiavelisti totiž predstavujú bezohľadnú politiku, ktorá dosahuje svoje ciele bezbožne, nespravodlivo a morálne odsúdeniahodnými prostriedkami. Učí vládárov zabezpečovať si moc tyraniou a absolútnou mocou, čoho dôsledkom bude postupné zničenie vládárov a ich štátov.

Na druhej strane sa jednoznačne vymedzil voči monarchomachom, teda tým, ktorí požadujú právo na odpor voči legitímnemu kráľovi. Považuje ich za o nič menej nebezpečných, pretože „pod rúškom oslobodenia od poplatkov a ľudovej slobody nútia poddaných búriť sa proti svojim prirodzeným vládarom a otvárajú dvere nemravnej anarchii, ktorá je ešte horšia ako najsilnejšia tyrania na svete“ (Préface).¹⁶ Bodin chce teda ukázať, že monarchomachovia sa kardinálne mýlia, keď konvencie a dohody, ktoré sú produktom konštrukcií ľudského rozumu, považujú za základné doktríny fungovania sveta. Ich politické uvažovanie zavádza falošné chápanie veľkého prirodzeného poriadku panujúceho na celom svete. Bodinova politická filozofia bola, ako tvrdil Julian H. Franklin, produktom masakru na deň svätého Bartolomeja a teórií hugenotských monarchomachov (Franklin 1973, 41).

V „Predslove“ sa Jean Bodin vyjadruje aj o aktuálnej politickej situácii. Hneď v prvej vete zdôrazňuje potrebu zachovania kráľovstiev, ktoré „závisia po Bohu od dobrých vládcov a múdrych správcov“, ktorým majú všetci pomáhať, čo môže viesť k spoločnému dobru všetkých všeobecne i každého zvlášť. K tomu pridáva aktualizáciu: „teraz je to pre nás potrebné viac ako kedykoľvek predtým,“ pretože „prudká búrka potrápila našu republiku s takým násilím ... pretože všetci spolu čelia rovnakému nebezpečenstvu“ (Préface). Jean Bodin sa obával predovšetkým občianskych nezhôd, vychádzal z negatívnych skúseností z krvavej občianskej vojny, ktorá by mohla vyústiť až do rozpadu monarchie.

Spoločenstvo vo Francúzsku sa má opäť priviesť k jednote a poriadku. Z tohto dôvodu sa Bodin v teoretickej rovine snaží vypracovať všeobecnú teóriu vlády, ktorú potrebuje aktuálna politická a spoločenská situácia. Ako objasňuje Dieter Grimm, podľa Bodinovo názoru bola na dosiahnutie cieľa obnovenia vnútorného mieru nevyhnutná nadradená moc, ktorá by sa mohla povzniesť nad bojujúce frakcie a prinútiť ich k svetskému poriadku, ktorý by umožnil existenciu protichodných vierovyznaní bok po boku tým, že by sa viera zmenila na súkromnú vec (Grimm 2015, 20).

¹⁵ Neskôr sa *Les politiques* priklonili k hugenotom a Jean Bodin ich opustil a stal sa prívržencom Svätej ligy.

¹⁶ K Bodinovému zámeru vyvrátiť myšlienky monarchomachov pozri: Franklin (1973, 50, 93), Salmon (1973, 361, 364), Bouvignies (2006).

Jean Bodin sa usiloval svoju novú koncepciu panovania založiť na široko akceptovaných politických doktrínach, ktoré by boli schopné lepšie uspokojiť aktuálne politické potreby. Podľa Alaina de Benoist bol Bodin „...vedený dvojakým cieľom: priáním obnoviť spoločenský poriadok otrásený náboženskými vojnami a požiadavkou francúzskych kráľov vymaniť sa z akejkoľvek podriadenosti voči pápežovi a cisárovi“ (Benoist 2022, 328). Jeho cieľom bolo vytvoriť koherentný systém politickej organizácie. Prostriedok, ktorý mal smerovať k dosiahnutiu tohto cieľa, bolo sústredenie najvyššej moci do čo najmenšieho počtu osôb.

Bodinova téza, že takáto ústredná autorita by mala mať neobmedzenú moc, bola čiastočne pokusom obnoviť poriadok a bezpečnosť hlboko rozdelenej politickej spoločnosti vo Francúzsku počas tohto obdobia.¹⁷ Z uvedeného je zrejmé, že Jean Bodin zakladá racionálne prostriedky na odmietnutie zásad stredovekého typu monarchie, režimu, ktorý ohrozuje aktuálnu francúzsku korunu. Zásady platné v stredovekom type panstva sú tak odmietnuté v novom type republiky.

Bodin teda poskytol francúzskej korune doktrinálny základ, ktorý potrebovala, aby sa zotavila a zachovala. Možno povedať, že dielo *Šesť kníh o republike* je ideologickou obranou neobmedzenej moci francúzskeho kráľa. Táto obrana však podľa interpretátorov čelí viacerým výzvam. Julian Franklin písal o výzve nového konštitucionalizmu (Franklin 1973, 41), John Salmon o výzve monarchomachov (Salmon 1973), Quentin Skinner o výzve hugenotských revolucionárov (Skinner 1978, 284-287) a Daniel Engster zas o výzve skepticizmu (Engster 1996).¹⁸

¹⁷ Podľa Edwarda Andrewa sa Bodin taktiež zaoberal ustanovovaním nezávislosti suverénnych štátov od nárokov Svätej ríše rímskej a pápežstva na nadvládu. Jean Bodin podrobne skúma tvrdenie pápežských právnikov, že mnohé európske kráľovstvá sú lénami Vatikánu a tvrdenie pápeža Gelasia, že duchovná autorita cirkvi je nadradená svetskej autorite štátu (Andrew 2011, 78).

¹⁸ Podľa Engsterovej interpretácie Bodin navrhol svoju absolutistickú teóriu suverenity ako spôsob, ako zachovať minimálny bod univerzálneho a nemenného poriadku pre politiku v sociálnom svete, ktorý vnímal ako vysoko neusporiadaný a meniaci sa. Bodin už neveril, že ľudské zákony a spoločnosť veľmi úzko odrážajú nemenné princípy Božského a prirodzeného poriadku, ale namiesto toho tvrdil, že ľudské záležitosti sú vo všeobecnosti oddelené od týchto poriadkov a boli charakterizované vysokým stupňom špecifickosti, variability a premenlivosti. Na druhej strane, nebol ochotný pripustiť možnosť, že by ľudský politický poriadok mohol existovať bez nejakého božského a prirodzeného základu (Engster 1996).

2 JEAN BODIN A JEHO KONCEPCIA SUVERENITY

Jean Bodin (1529/30-1596)

Bol francúzsky právnik a filozof. V mladosti vstúpil do karmelitánskych kláštorov, kde študoval starú gréčtinu, latinčinu a hebrejčinu, neskôr bol oslobodený od mníšskych sľubov. Na univerzite v Toulouse študoval právo. Výrazne sa zaangažoval v politickom dianí, bol advokátom v parížskom parlamente. Vstúpil do kráľovských služieb, v ktorých vykonával rôzne funkcie. Neskôr sa ako zástupca tretieho stavu zúčastnil zasadania generálnych stavov v Blois. Cestoval po Anglicku a Flámsku, kde zbieral informácie o politických a spoločenských záležitostiach v týchto štátoch. Stal sa kráľovským právnikom na prezidiálnom súde v Laone. Zomrel na následky moru.

Dielo:

- *Oratio de instituenda in republica in juventute ad Senatum Populumque Tolosatam* (1559)
- *Methodus adfacilem historiarum cognitionem* (1566)
- *La vie chère au XVIe siècle. La response de Jean Bodin à M. de Malestroit* (1568)
- *Les Six Livres de la République* (1576)
- *Recueil de tout ce qui s'est négocié en la compagnie du Tiers Estat de France, en l'assemblée generate des trois estats, assignez par le Roy en la villed de Blois, au Novembre 1576* (1577)
- *Juris universi distribution* (1578)
- *De la Démonomanie des sorciers* (1580)
- *Apologie de René Herpin pour la Republique de J. Bodin* (1581)
- *Sapientiae moralis epitome ... ab Helia Bodino Joannis filio collect* (1588)
- *Heptaplomeres* (1593)
- *Universae naturae theatrum* (1596)
- *Paradoxon, quod nee virtus ulla in mediocritate, nee summum hominis bonum in virtutis actione consistere possit* (1596)
- posmrtné vydané *Colloquium heptaplomeres de rerum sublimium arcanis abditis*.

2.1 Šest' kníh o republike

V roku 1576 vydal vo francúzštine (vydanie v latinčine sa objavilo až o desať rokov neskôr) svoje hlavné dielo *Six livres de la République*. Už pri prvom čítaní si čitateľ môže všimnúť tri charakteristické črty, ktorými sa dielo vyznačuje.

Po prvé, Bodin sa v ňom opieral o veľké množstvo historických dôkazov. Pre jeho politicko-filozofické uvažovanie bolo charakteristické zbieranie, vyhodnocovanie a využívanie skúseností z historických prameňov. Ako z textu vyplýva, bol výborným znalcom starogréckych a rímskych filozofov a historikov. Jean Bodin neargumentuje odvolávaním sa na stredovekých mysliteľov ani na autoritu Cirkvi a súdobého duchovenstva, ale čerpá z myšlienok antických Grékov, Rimanov a Hebrejov.¹⁹ Druhou charakteristikou spisu je autorova výborná znalosť súdobých politických reálií, a to nielen francúzskych, ale vo veľkej miere uvádza aj príklady zo Španielska a najmä Anglicka, ktoré on sám osobne navštívil.²⁰

Tretím zdrojom pre Bodinovo politické myslenie bola inšpirácia rímskym právom, ale aj predchádzajúcou stredovekou právnou tradíciou.²¹ Podľa interpretácie Juliana H. Franklina sa Bodin pokúšal zosúladiť novú myšlienku kráľovskej dominancie s francúzskou právnou tradíciou, ktorej bol veľkým obdivovateľom a znalcom. Dospel k záveru, že otázky právnej teórie nemožno vyriešiť tradičným spôsobom stredovekých civilných právnikov len samotným odvolaním sa na rímske normy (Franklin 1992, xiv-xv). Nadviazal na ideu francúzskych právnických kruhov, ktoré hlásali, že krajinu z chaosu môže vyvieť len absolútne rešpektovanie zákonov vydaných zvrchovaným a absolútne panujúcim monarchom.²² Právnicki pochopili, že rímske právo môže poskytovať argumenty rovnako k téze suverenity panovníka. Denis Baranger objasňuje, že vždy, keď realita nespĺnila očakávania, právo bolo zdrojom, z ktorého sa dalo čerpať, aby realita spĺňala požiadavky ideálu (Baranger 2014, 51-52).

¹⁹ Rudolf Kučera píše: „...Bodin bol veľký znalec Maimonida, kabaly a ďalších židovských náboženských prameňov“ (Kučera 2022, 175). K otázke judaizmu u Bodina pozri: Horowitz (1982).

²⁰ Tieto dve charakteristiky jeho diela sú spoločné s tým, ako pri písaní spisov pracoval ním kritizovaný florentský politický filozof Niccolo Machiavelli.

²¹ K vplyvu stredovekej právnej teórie na Bodinovu koncepciu suverenity pozri: Giesey (1973).

²² Medzi najvýznamnejších patrili: Jean Ferrault, Charles de Grasaille, Pierre Rebuffi a Barthelemy Chasseneuz.

2.2 Suverenita (*la souveraineté*)

Problematika Bodinovho chápania suverenity je našou centrálnou otázkou. Z tohto dôvodu a z dôvodu lepšieho porozumenia tejto problematike bude rozdelená do viacerých častí.

2.2.1 Terminologické špecifikum

Jean Bodin zahajuje ôsmu kapitolu prvej knihy nazvanú „O suverenite“ definovaním²³ pojmu: „Suverenita je absolútna a trvalá moc štátu, ktorú Rimania nazývajú *maiestas*, Gréci *akra exousia*, *kýria arche*²⁴ a *kýrion politeuma* a Taliani *segnoria*, čo je slovo, ktoré sa vzťahuje na súkromníkov rovnako ako na tých, ktorí riadia všetky záležitosti štátu; Židia ju nazývajú *tomech šévet*, teda najvyššia moc rozkazovať“ (Bodin 2017, 165).²⁵

Najskôr sa sústreďme na jazykovú stránku definície, v úvodných riadkoch používa pojmy *maiestas*, *akra exousia*, *kurion arche*, *kurion politeuma*, *segnoria* a *tomech shévet*. Uvedené pojmy sú vyjadrené v štyroch jazykoch (latinčine, tri v klasickej gréčtine, taliančine a hebrejčine), pričom sú vyjadrením lexikografických ekvivalentov pre výraz suverenita.²⁶

Aký cieľ sledoval tým, že uvádzal latinské, starogrécke, talianske a hebrejské slová? Oisin Keohane objasňuje: hoci Bodin uvádza pojmy vo viacerých jazykoch, nerobí to preto, aby odhalil suverenitu vo viac ako jednom jazyku, ale preto, aby zdôraznil, že suverenita je pre neho absolútne neobmedzený ideálny model. Niečo absolútne v lingvistickej, ako aj politickej rovine, niečo také, čo je mimo akéhokoľvek jazyka, na rozdiel od cudzojazyčných pojmov podobajúcich sa slovu suverenita. *Souveraineté* sa použilo alebo môže byť použité na preklad niekoľkých latinských, gréckych, talianskych a hebrejských výrazov. No vnútornú jednotu týchto výrazov odhaľuje a otvára iba francúzsky výraz *souveraineté*, ktorý sa používa ako hyperonymum. Bodin dúfa, že sa mu podarí dosiahnuť niečo viac, než len ilustrovať logiku suverenity; chce poskytnúť podmienky na to, aby sa suverenita po prvýkrát objavila v priebehu vekov.

Význam Bodinovho činu je teda trojaký: po prvé, zhromažďuje množstvo konkurenčných a odlišných politických a právnych pojmov v jednom jazyku; po druhé, diskutuje o nich v inom jazyku, a to vo francúzštine a po tretie, v tomto jazyku používa iba jeden výraz *souveraineté* na vytvorenie analogickej kontinuity medzi latinčinou, gréčtinou, taliančinou a hebrejčinou (Keohane 2015, 248-249).

Bodin v nasledujúcej vete pokračoval vymedzením cieľa: „Teraz je nevyhnutné vymedziť pojem suverenity, lebo žiadny právnik ani politický filozof to doteraz neurobil, hoci

²³ Jean Bodin bol snahou o presné definovanie otázok, ktorým sa venoval inšpirovaný aristotelizmom.

²⁴ K analýze chápania tohto slovného spojenia Jeanom Bodinom pozri: Keohane (2015, 253-255).

²⁵ Jacques Maritain píše: „Jean Bodin je právom považovaný za otca modernej teórie suverenity.“ (Maritain 2007, 31). Analogicky sa vyjadrili iní interpretátori: podľa Juliana H. Franklina bolo Bodinovo uvažovanie o suverenite hlavnou udalosťou vo vývoji európskeho politického myslenia (Franklin 1992, xii). Robert Jackson sa vyjadril, že politickú teóriu suverenity systematicky podrobne a do hĺbky po prvý raz skúma Jean Bodin (Jackson 2007, 47). Podľa Vojtěcha Bellinga bol Bodin tvorca prvého „klasického“ konceptu suverenity (Belling 2014, 32). O niekoľko strán neskôr sa vyjadril, že Bodin bol tvorcom prvej ucelenej novovekej teórie suverenity (Belling 2014, 39) a „...vytvoril skutočne ucelenú a konzistentnú doktrínu.“ (Belling 2014, 59). Jan Šmíd tvrdí, že Bodin ako prvý systematicky vysvetľuje pojem suverenity (Šmíd 2017, 154).

²⁶ To, že Bodin ovláda rôzne cudzojazyčné ekvivalenty je jedným z indikátorov toho, že bol znalec židovských, starogréckych, rímskych a kresťanských zdrojov.

je to najdôležitejšia vec, ktorú je nutné pochopiť v pojednaní o štáte“ (Bodin 2017, 165). To znamená, že si uvedomuje nevyhnutnosť exaktnosti definícií, aby mohol byť úspešný v snahe vytvoriť nový jazyk politiky a nahradiť falošné, nejasné či príliš široké definície takými, ktoré budú čo najpresnejšie. Vojtěch Belling píše: „...výrazy *summa potestas*, *potestas absoluta*, *imperium* či *maiestas* neboli v 16. storočí samozrejme nijak nové a neznáme. Avšak spôsob ich interpretácie u Bodina a súčasne ich preklad slovom „suverenita“ v nelatinských verziách viedli následne k tomu, že aj ostatní autori začali prekladať pojem *summa potestas* automaticky slovom *suverenita*...“ (Belling 2014, 210).

Z uvedeného vyplýva, že chápanie suverenity nevzniklo ako úplne originálny produkt Bodinovho myslenia.²⁷ Analogické latinské ekvivalenty (*summa (legibus soluta) potestas* či *potestas absoluta*) k výrazu suverenita neboli neznáme stredovekej filozofii ani právu. Podľa Denisa Barangeru suverenita bola v dobe pôsobenia Jeana Bodina právnym fenoménom, existovala na úrovni práva, ale nie na úrovni empirickej reality. Právnicki raného novoveku identifikovali znaky suverenity. Ich cieľom bolo zmapovať právny systém a nájsť suverenitu (Baranger 2014, 52).²⁸ Bodin sa v súlade s týmto úsilím snažil o kontinuitu medzi stredovekým a moderným chápaním skúmanej problematiky. Rozpracoval koncepciu suverenity, ale pritom neodmietal minulú tradíciu. Chcel však založiť nový politický poriadok, ktorý by dokázal reflektovať zmenenú situáciu.

Oisin Keohane upozorňuje na ďalšie lingvistické špecifikum: „Bodinova voľba písať o suverenite po francúzsky a nie latinsky potvrdzuje samotný znak suverenity, ktorý opisuje“ (Keohane 2015, 251). Jean Bodin v „Predhovore“ píše: „...chopil som sa záležitostí štátu v ľudovom jazyku (*langue populaire*), jednak preto, že pramene latinského jazyka sú takmer vyschnuté, a vyschnú úplne, ak bude barbarstvo spôsobené občianskymi vojnami pokračovať, jednak preto, aby ich lepšie pochopili všetci prirodzení Francúzi [*de tous François naturels*]“ (Préface). Podľa Keohaneho si „...Bodin želá, aby mu rozumeli všetci, alebo skôr *tous François naturels*, všetci prirodzení Francúzi, Francúzi pomenovaní po Françoisovi. Táto veta tak mení vlastné meno, výsostné meno, ktoré patrí kráľovi, na iný druh vlastného mena, na meno patriace skupine a meno celého ľudu. Preto tu nemáme scénu babylonského zmätku, ale suverénneho splynutia – splynutia mena kráľa s menom tých, ktorým vládne“ (Keohane 2015, 251).

2.2.2 Absolútnosť

Poznať podstatu suverenity pre Bodina znamená odvodiť a identifikovať jej charakteristiky. Vráťme sa teda k prvej časti jeho definície suverenity: „Suverenita je absolútna a trvalá moc štátu...“ (Bodin 2017, 165).²⁹ Podľa interpretácie Jana Kellera: „...[Bodin] ju

²⁷ Alain de Benoist píše: „Bodin nevymyslel zvrchovanosť, ale ako prvý prišiel s jej pojmovou analýzou a systematickou formuláciou“ (Benoist 2022, 327-328). Analogicky sa vyjadril aj Dieter Grimm, podľa ktorého Bodin nanovo definoval pojem suverenity (Grimm 2015, 18). Neskôr upresnil, že koncepcia suverenity odlišovala novú epochu od stredoveku, ale táto koncepcia bola stará (stredoveká), ktorá teraz popisovala niečo nové (Grimm 2015, 24).

²⁸ *Historický slovník francúzskeho jazyka* uvádza, že prvý výskyt podstatného mena *souverain* v zmysle „fyzickej či morálnej osoby, v ktorej sídli suverenita“ sa objavuje v roku 1560 (Rey 1998, 3607), iba šesťnásť rokov pred vydaním diela *Šesť kníh o republike*.

²⁹ Carl Schmitt píše: „Dnes sotva nájdeme nejakú štúdiu o pojme suverenity, v ktorej by sa nevyskytla obvyklá citácia z Bodina“ (Schmitt 2012, 11).

definuje ako najvyššiu, na každej inej moci nezávislú, trvalú. Na žiadnej zmluve nespočívajúcu a na zákonoch nezávislú moc nad poddanými. Moc panovníka je v tomto prevedení na nerozoznanie od moci pápeža...“ (Keller 2022, 28).³⁰ V interpretácii môžeme ísť ešte ďalej, kráľ je predstaviteľom najvyššej moci, jeho výkon moci je analógiou moci Boha nad všetkým na zemi.³¹ Bodin už v „Predhovore“ uvádza: „...veľký Boh prírody, najmúdrejší a najspravodlivejší ... prichádza, aby pomstil svoje zranenia a presadil večný zákon, ktorý ustanovil, a dal kráľovstvám a ríšam najmúdrejšie a najcnostnejšie kniežatá, alebo (lepšie povedané) najmenej nespravodlivé...“ (Préface).³²

Z uvedeného vyplýva, že Bodin považuje prirodzený zákon za metafyzický základ pre fungovanie všetkého bytia. Tento princíp pravdepodobne považoval, tak ako stredovekí myslitelia, za vnútorne prítomný vo všetkých ľudských tvoroch. Uvedený predpoklad je však len implicitný, explicitne sa totiž nevyjadril, ako chápal prirodzený zákon ani aké má atribúty či funkcie. Je možné, že koncepciu prirodzeného zákona považoval za tak samozrejmu a neproblematickú, že nepovažoval za nutné sa k nej vyjadrovať. Jean Bodin sa na jednej strane inšpiroval chápaním moci Boha a jeho najvyššieho reprezentanta na zemi – pápeža, ale na strane druhej sa usiloval, aby jeho koncepcia suverenity bola oslobodená od náboženského obsahu.

Svoje poňatie sa teda snažil sekularizovať, a tým mu dať nový obsah. Jeho cieľom bolo, povedané moderným jazykom, nahradiť politický poriadok založený na pôvodne posvätnom charaktere moci novým poriadkom, založenom na profánnej moci. To, čo charakterizuje tento nový koncept suverenity, je jej profánny, historický, teda ľudský rozmer. Vyjadrené iným spôsobom, suverenita je teóriou profánneho základu štátnej moci. Veľmi dobre to vyjadril Alain de Benoist: „...Bodin profanuje zvrchovanosť tým, že ju odoberá Bohu, ale hneď ju opäť sakralizuje profánnym spôsobom: vychádza z monopolnej a absolútnej zvrchovanosti Boha, aby dospel k monopolnej a absolútnej zvrchovanosti štátu ... politická moc sa sekularizuje a súčasne suverén stotožnený so štátom naberá takmer božskú politickú moc“ (Benoist 2022, 331). Myšlienka suverenity spája vo svojom koncepte ideál a skutočnosť, Boží hlas a hlas človeka. Bodin koncepciou suverenity predchádza myšlienke, ktorá sa v čistej podobe sformuje neskôr, koncepcie profánnej moci štátu.

Podme sa bližšie pozrieť, ako si vysvetlíť tvrdenie, že suverenita je absolútna z hľadiska profánnej moci. Jean Bodin píše: „...suverenita nie je obmedzená ani v rozsahu moci, ani v šírke úloh, ani v čase“ (Bodin 2017, 167). Znamená to, že suverenita predstavuje disponovanie všetkou mocou, ktorú môže legitímne vykonávať a ktorá nikomu na tomto svete nepodlieha. Inak vyjadrené, nesmie podliehať žiadnym obmedzeniam či podmienkam, a to z toho dôvodu, že vo svojej podstate je suverenita nekonečná, nezávislá, neodstrániteľná, bezpodmienečná,

³⁰ Jan Keller píše: „...teória pápežskej zvrchovanosti sa však stále viac stáva len archetypom teórie absolutizmu monarchistického“ (Keller 2022, 27).

³¹ J. U. Lewis konštatuje, že bez Boha na vrchole celého Bodinovho konštruktu nemôže existovať žiadna suverenita (Lewis 1968).

³² Jean Bodin uvažuje o Bohu v súlade so stredovekou tradíciou ako o osobe, má k nemu personálny vzťah. Nie je pre neho, ako tomu bolo u mnohých neskorších novovekých filozofov, nejakým neosobným princípom či zákonodarcom, ktorý nezasahuje do diania na Zemi.

nemá žiadne hranice, ani brzdy či limity. Suverenita je najvyššia moc a tu na Zemi nie je nikto, kto by ju mohol súdiť.

Ďalšia charakteristika spočíva v tom, že suverenitu chápal ako nedeliteľnú moc v štáte. Jean Bodin píše: „Skúmajme teraz druhú časť našej definície a povedzme, čo značia tieto slová ABSOLÚTNA MOC. Ak chce, môže ľud alebo vrchnosť určitého štátu jednoducho a prosto dať suverénnu a trvalú moc disponovať majetkom, osobami a celým štátom podľa svojej ľubovôle niekomu a tomu ju ponechať, rovnako tak ako môže vlastník dať svoj majetok jednoducho a prosto, komu chce, iba na základe svojej veľkorysosti. Potom ide o skutočné darovanie, ktoré je bezpodmienečné, lebo je raz navždy dokonalé a zavŕšené. Proti tomu darovanie, ktorého súčasťou sú záväzky a podmienky, nie sú skutočnými darovaniami. Rovnako tak suverenita poskytnutá vládárovi podmienene a so záväzkami nie je pravou suverenitou ani absolútnou mocou“ (Bodin 2017, 172).

Bodinova koncepcia suverenity vychádza z myšlienky, že najvyššia autorita v štáte musí byť jednotná a nedeliteľná, aby mohla efektívne riadiť spoločnosť. Suverénna moc je neodňateľná a nespochybniteľná, pričom musí byť schopná prijímať rozhodnutia a vynuťovať ich bez zásahov zo strany vonkajších aktérov. Táto moc je trvalá a pretrváva aj napriek zmenám vo vedení štátu alebo v politickom systéme.³³ Vojtěch Belling konštatuje: „Podriadením všetkej vládnucej a normotvornej moci na určitom území jedinému zdroju v podobe suverenity je vylúčená existencia nezávislého právneho poriadku, či už miest, šľachty alebo cirkvi. Práve na tomto pozadí je treba vnímať spojenie rôznych starších konceptov v ucelený systém“ (Belling 2014, 65). Možno konštatovať, že Bodin chápe suverenitu ako základný pilier politického systému a uprednostňuje absolútnosť suverenity ako prostriedok na dosiahnutie stability a poriadku. Absolútny charakter suverenity znamenal aj to, že v tomto svete neexistovala žiadna odvolacia autorita proti rozhodnutiam suveréna. Dokonca ani záväzok voči Božiemu a prirodzenému zákonu sa nedá na suverénovi vynútiť. V prípade, že suverén porušil tieto zákony, občan nemal inú možnosť, ako sa zmieriť s takouto nespravodlivosťou alebo na vlastné riziko opustiť územie, na ktorom bola vykonávaná suverénova judikatúra.

2.2.3 Trvalosť

Z Bodinových definícií „...suverénna moc ... je trvalá (*puissance est perpétuelle*)“ (Bodin 2017, 165) a „...suverenita nie je obmedzená ... ani v čase“ (Bodin 2017, 167) vyplýva, že trvalosť ako jeden z kardinálnych znakov suverenity vylučuje jej časové obmedzenie. Ako tomu rozumieť? Suverenita nie je formou autority vykonávanej nejakým suverénom, ale je formou moci v štáte. Suverenita v podstate nie je spojená so suverénom, je to forma, ktorá dáva bytie štátu. Vo svojej podstate je suverenita spojená so štátom, pretože je samotnou podstatou štátu. V reálnom fungovaní je nevyhnutné, aby existoval nejaký subjekt, v ktorom spočíva suverenita. Napriek tomu suverenita nie je spojená so suverénnym subjektom, či už kráľom, aristokraciou alebo ľudom, ale je spojená so štátom.

Bodinova predstava trvalosti suverenity prináša do popredia myšlienku, že suverenita nie je dočasná ani podmienená konkrétnymi politickými udalosťami alebo osobami. Podľa Bodina je suverenita základnou a neodstrániteľnou charakteristikou štátu, ktorá existuje

³³ Podľa Bodina je suverenita neobmedzená moc, ktorá patrí výlučne suverénovi, či už ide o monarchu, aristokraciu alebo ľud.

nezávisle od konkrétnych politických aktérov či udalostí. Táto neochvejná povaha suverenity umožňuje štátu zachovať svoju politickú súdržnosť a kontinuitu napriek zmenám vo vládnom vedení alebo iným dočasným okolnostiam, ako sú vojny, revolúcie alebo hospodárske krízy. Inak povedané, trvalosť suverenity vyjadruje jej pretrvávajúce aj napriek zmenám v politickom vedení alebo vnútorným otrasom v štáte.

Suverenita je vnímaná ako trvalá inštitúcia, ktorá pretrváva aj cez rôzne historické epochy a politické režimy. Bodinova koncepcia trvalosti suverenity zdôrazňuje jej stabilitu a odolnosť voči vonkajším vplyvom či vnútorným zmenám. Jej zachovanie je kľúčom k udržaniu poriadku a kontinuity v štátnom riadení, a to bez ohľadu na individuálne politické rozhodnutia alebo osobné záujmy konkrétnych vládcov. Trvalosť suverenity tak poskytuje pevný základ pre fungovanie politických inštitúcií a zabezpečuje istotu a stabilitu v štátnej správe. Inak povedané, jej trvalosť je dôvodom na jej akceptovanie v spoločnosti a tak isto aj dôvodom jej legality. Hana Fořtová rezumuje: „Suverenita ako „absolútna a trvalá moc“ tak znamená moc stojaca nad všetkými ľudskými zákonmi, neobmedzená v čase ani v rozsahu svojho pôsobenia“ (Fořtová 2017, 30).

Sú absolútnosť a trvalosť úplnými charakteristikami suverenity? Podľa Fořtovej Bodin „...odmieta ... vyčerpávajúce katalógy „znakov“ suverenity, bežné v jeho dobe“ (Fořtová 2017, 16). Diametrálne odlišnú interpretáciu vyslovil Carl Schmitt, podľa ktorého Bodin predstavuje počiatok modernej štátovedy práve svojím učením o pravých znakoch suverenity (Schmitt 2012, 10-11).

Jean Bodin venoval tejto problematike celú desiatu kapitolu prvej knihy. V nej uvádza deväť znakov suverenity: (I) právomoc prijímať zákony;³⁴ (II) vyhlasovať vojnu a uzatvárať mier (suverén rozhoduje o zahraničnej politike a obrane štátu, vrátane rozhodnutí týkajúcich sa vojenských operácií a diplomatických vzťahov); (III) vymenovávať a odvolávať vysokých úradníkov (suverén určuje politiku štátu, má právo menovať vládných úradníkov a diplomatov, ktorí zastupujú štát v rôznych oblastiach jeho činnosti); (IV) schvaľovať rozsudky prijaté sudcami; (V) udeľovať milosť (právo suveréna udeľovať milosti pre jednotlivcov a rozhodovať o ich osude); (VI) udeľovať pocty, (VII) raziť peniaze, (VIII) regulovať miery a váhy a (IX) ukladať dane (I. 10).

Tieto znaky suverenity nemožno rozdeliť ani zdieľať, sú nedeliteľné. Podľa Keohane doplnkovým znakom je schopnosť panovníka prinútiť svojich poddaných, aby zmenili svoj jazyk (Keohane 2015, 251).

2.3 Držiteľ suverenity – suverén

Po objasnení dvoch kardinálnych charakteristík suverenity sa budeme venovať otázke, kto je jej držiteľom. Bodin objasňuje: „...suverénna moc ... je trvalá. Je totiž možné, aby bola absolútna moc poskytnutá jednému človeku alebo niekoľkým ľuďom na určitý čas, po ktorého uplynutí sú títo ľudia opäť iba poddanými ... nejde nazývať suverénnymi vládmami, ... sú iba opatrovníkmi a strážcami tejto moci ... Táto suverénna moc totiž ľudu alebo vládmovi stále podľa práva prináleží [*il en demeure toujours saisi*]“ (Bodin 2017, 165-166). O niekoľko strán

³⁴ Jean Bodin o nej píše: „Pod touto jednou mocou dávať a rušiť zákon sú zahrnuté všetky ostatné práva a znaky suverenity, takže ak budeme hovoriť presne, môžeme povedať, že tu je len tento jeden znak suverenity, lebo všetky ostatné práva sú v tomto zhrnuté“ (I. 10). Tomuto kardinálnemu znaku suverenity bude venovaná podkapitola 2.4.

d'alej Jean Bodin píše: „Musíme teda slovu trvalá rozumieť tak, že sa vzťahuje na život toho, kto má moc“ (Bodin 2017, 170). Môžeme teda hovoriť o výrazne užšom chápaní trvalosti, ako bolo to, ktorému sme sa venovali v predchádzajúcej podkapitole. Toto užšie chápanie je časovo limitované.

Ako však môže byť trvalosť časovo vymedzená? Jean Bodin diferencuje medzi trvalou a dočasnou mocou. Ide o dištinkciu medzi suverénom a suverénnym úradníkom: „...jeden je pánom a druhý je služobníkom ... je vlastníkom a má suverénnu moc v právomocnom držaní [*saisi de la souveraineté*], druhý ... je iba jej opatrovníkom“ (Bodin 2017, 169). Z uvedeného vyplýva, že ten, kto je suverénom, teda ten, kto moc poskytuje, ju môže tomu, komu ju poskytol, kedykoľvek odobrať. Bodin teda diferencuje medzi vlastníkmi (*possesseurs*) suverenity a tými, ktorí nie sú viac než opatrovníkmi a strážcami tejto moci (*ne sont que depositaires et gardes de cette puissance*). Vojtěch Belling vysvetľuje: „...Bodin viaže suverenitu čoby ultimátnu moc k jednej vôli. Akákoľvek iná moc ... je už odvodená od suverenity a pôvodného suveréna, ktorého menom je vykonávaná. Jean Bodin teda jasne rozlišuje medzi vlastným subjektom suverenity a jej možným sekundárnym nositeľom...“ (Belling 2014, 67).

V Bodinovej koncepcii je nutné rozlišovať medzi dvoma aspektami.

Po prvé: „...musíme rozlišovať: ak je mu absolútna moc poskytnutá celá a prsto, ... môže o sebe prehlasovať, že je suverénnym vládárom: pretože ľud sa tak právomocne zbavil ... a zriekol svojej suverénnej moci, aby verejne uznal jej nového držiteľa a uviedol ho do úradu“ (Bodin 2017, 171).

Po druhé: „Pokiaľ však ľud poskytne svoju moc niekomu na dobu trvania jeho života ako úradníkovi, zástupcovi alebo preto, aby sa iba vzdal výkonu svojej moci, v tomto prípade nejde o suveréna, ale o obyčajného úradníka ... nájomcu moci druhého“ (Bodin 2017, 171).

Bodin diferencuje medzi suverénom a tým, kto je suverénom poverený na výkon moci, tým, kto je len disponentom suverénnej moci. Jean Bodin píše: „Pokiaľ teda niekto na základe poverenia, ustanovenia alebo delegovania vykonáva moc druhého po určitý čas alebo natrvalo, ten, kto moc vykonáva, nie je suverén...“ (Bodin 2017, 171-172). Na inom mieste ostro konštatuje: „...postaviť poddaných na roveň suverénneho panovníka je zločin proti majestátu“ (II. 1).

Po tom, čo sme si určili dištinkciu medzi suverénom a medzi tým, kto je suverénom poverený k výkonu moci, je nutné venovať pozornosť otázke: kto je suverénom? Bodin konštatuje: „...úplne je suverénom ten, kto neuznáva nad sebou nikoho vyššieho než Boha“ (Bodin 2017, 168). Na inom mieste sa vyjadril: „...občan ... vždy zotrúva v podriadenosti a poslušnosti toho, kto má suverénnu moc“ (Bodin 2017, 173). Z uvedeného je možné vyvodiť, aké miesto prináleží suverénovi.

Máme tu triádu Boh – suverén – občan. Ako už bolo uvedené v predchádzajúcich podkapitolách, Boh je najvyšší, má absolútnu moc. Taktiež sme už dokazovali, že Bodin odmietol negovať predchádzajúcu stredovekú tradíciu zakladania pozemskej moci vo vyššom, univerzálnom prirodzenom poriadku. Povedané moderným jazykom, suverénovo postavenie je profánnym vyjadrením absolútneho postavenia Boha voči svetu. To znamená, že analogicky je suverén najvyšším predstaviteľom suverenity, pretože nikto z ľudí nemôže nijakým spôsobom limitovať jeho moc. Jean Bodin uvádza: „Zdá sa, že tento veľký suverénny Boh, Vladár sveta, ukázal ľudským vládárom, ktorí sú jeho skutočnými obrazmi, [ako] je potrebné komunikovať so subjektmi, pretože sa malému počtu ľudí sprostredkúva len videniami a snami“ (IV. 6). Toto

podobnosť o Bohu, ktoré sa oznamuje ľuďom, umožňuje pochopiť, že výzva vládatel' k rešpektovaniu prirodzeného zákona je u Bodina podstatou, ktorá mu umožňuje neobmedzovať suverenitu ako takú, ale dať poddaným podstatné zásady. Po prvé, že panovník je od nich odlišný („oddelený“) a po druhé, že pri rešpektovaní Božích a prirodzených zákonov je príkaz vládatel'a absolútnym a úplným podriadením sa jeho vôli.

Alain de Benoist to vyjadruje nasledovne: „Sám o sebe predstavuje oddelený celok, ktorý ovláda spoločnosť rovnako, ako Boh ovláda vesmír“ (Benoist 2022, 331). Jacques Maritain dodáva, že suverén je podriadený Bohu, vládne politickému celku ako Boh vládne vesmíru. Preto je táto moc absolútna (odpútaná, oddelená), a teda neobmedzená vo svojom rozsahu a vo svojom trvaní, a na zemi nie je nikomu zodpovedná (Maritain 2007, 34). Ak je suverén „obrazom Boha“ (*l'image de Dieu*), je to pre Bodina preto, lebo suverenita, ktorú inkarnuje na zemi, je úplná, podobne ako suverenita „kniežata sveta“ (I. 10).

Ako bolo uvádzané v predchádzajúcich častiach, suverenita vychádza z Božieho zákona ako zo svojho pôvodu alebo zo svojho základu. Bodinov vládatel' je obrazom Boha, preto svoju moc odvodzuje od Boha. Hana Fořtová uvádza: „Bodin chápe suverénnu moc priamo ako delegáciu božskej moci a medzi oboma buduje paralely. Suverénna moc preberá vlastnosti moci božskej, je absolútna, neprenosná a nemá žiadne stupne, suverénna moc buď je alebo nie je, nejde ju rozdeliť či delegovať ... Suverén pritom sám týmto zákonom nepodlieha – stojí nad nimi, rovnako ako stojí Boh mimo prírodných zákonov, ktoré dáva a ktorých platnosť môže pozastaviť (prostredníctvom zázrakov či zásahov anjelov alebo démonov)“ (Fořtová 2017, 31). V súvislosti s paralelou s Božskou mocou Fořtová upozorňuje na skutočnosť, že pre Bodina je dôležitý pojem majestát, teda vonkajší dopad suverénnej moci, jej lesku a okázalosti. Bodin na rôznych miestach nazýva suverénnu moc latinským pojmom majestátu. Ten sa vždy môže týkať len osoby samého suveréna, nikdy nie niekoho, komu bola suverénna moc prepožičaná (Fořtová 2017, 31).

Opísať vládatel'a, pochopiť podstatu jeho suverenity znamená nielen pochopiť puto, ktoré v kresťanskej tradícii spájalo vládatel'a s Bohom, ale pochopiť aj autonómiu časnosti. To znamená filozoficky a právne porozumieť suverénovi aj na profánom koncepte suverenity. Vyjadrené moderným jazykom, suverén je „subjekt“, v ktorom spočíva suverenita. Suverén, ktorý je podriadený iba svojej vôli, disponuje mocou nebyť na niekoho viazaný ani závislý, pretože moc mu nebola nikým zverená, nie je dočasná, ani za jej výkon nikomu nezodpovedá.

Z tohto profánneho charakteru vyplýva aj tá skutočnosť, že suverén je oddelený od svojich poddaných. Pripomeňme si Bodinovo konštatovanie: „...občan ... vždy zotráva v podriadenosti a poslušnosti toho, kto má suverénnu moc“ (Bodin 2017, 173). Na inom mieste píše: „...kráľovské práva sú neprenosné, neodňateľné a nemôžu byť kedykoľvek predpísané; a ak sa suverénnemu vládatel'ovi stane, že ich odovzdá poddanému, urobí zo svojho sluhu svojho spoločníka; čím už nebude suverénny, lebo suverén (teda ten, ktorý je nad všetkými poddanými) nebude môcť vyhovieť tomu, kto si zo svojho poddaného urobil spoločníka“ (I. 10). To znamená, že všetci poddaní sú v rovnakom podriadenom vzťahu k suverénovi. Suverén má nárok na absolútnu poslušnosť podriadených. Žiadna iná osoba alebo inštitúcia túto suverenitu nemá a všetci sú podriadení moci suveréna. Slovom Jacquesa Maritaina, vládca nie je časťou ľudu a spoločnosti, je od nej oddelený, stal sa oddeleným celkom, ktorým je živá suverénna osoba, ktorý vládne zhora nad druhým celkom, imanentným celkom spoločnosti

(Maritain 2007, 34). Podľa Bodina sa suverénny vladár nemôže deliť o svoju moc s poddaným bez toho, aby stratil svoj status panovníka.

Treba mať na pamäti dištinkciu suverén verus suverénom poverená osoba, ktorá má len suverénom prepožičanú účasť na suverenite. Verejná moc sa teda nachádzala úplne v osobe suveréna. Julian H. Franklin objasňuje, že Bodinova zásada, že suverenita je nedeliteľná, teda znamenala, že vysoké vládne právomoci nemohli byť zdieľané samostatnými osobami alebo rozdelené medzi nich, ale namiesto toho všetky museli byť úplne sústredené do jedného jednotlivca alebo skupiny (Franklin 1992, xiii). Nemohlo by existovať žiadne rozdelenie suverenity medzi suveréna a akéhokoľvek iného jednotlivca v štáte, bez ohľadu na to, akú vysokú pozíciu by táto osoba mohla v úrade zastávať alebo akú by mala dôstojnosť či autoritu.

Suverén má svoju legitimitu, teda svoju moc zakladať v sebe samom. Inak vyjadrené, Jean Bodin uvažoval o suverénovi ako o držiteľovi najvyššej moci, ako o vrchole pyramídy moci a authority. Vlastníkom suverénnej moci vždy zostával suverén, to prirodzene vedie k centralizácii moci suveréna. Suverén teda prijíma rozhodnutia a riadi záležitosti bez vonkajšieho zásahu alebo ovplyvnenia, čo je znakom jeho nezávislosti. Pre Bodina je suverén jednoznačne najvyššou autoritou, ktorá nemá konkurenciu ani delenie moci s inými subjektmi. Tento prístup zároveň odmieta myšlienku, že by moc mohla byť rozdelená alebo zdieľaná medzi rôznymi inštitúciami alebo osobami.

Suverenita podľa Bodina znamená, že suverén má konečné slovo vo všetkých záležitostiach týkajúcich sa štátu. Jeho rozhodnutia a pokyny sú neodvolateľné a neodporovateľné. To zabezpečuje jednotnosť a stabilitu v politickom riadení, keďže rozhodnutia suveréna nie sú podriadené diskusiám alebo súhlasu iných subjektov. Jean Bodin píše: „...tí, ktorí poskytujú moc a oprávnenie súdiť alebo rozkazovať ... zostávajú zákonnými držiteľmi moci a práva...“ (Bodin 2017, 166). Suverén má všeobecnú právomoc konať. Predstavuje jednotu vôle, ktorá má rozkazovať, vládnuť. Bez suveréna nemôže existovať žiadne spoločenstvo. Všetka legitímna štátna moc pochádzala od panovníka, ktorý bol nositeľom suverenity, len jej výkon mohol byť rozdelený medzi rôzne orgány v štáte.

2.4 Zákon ako prejav vôle suveréna

Moc suveréna podľa Bodina definuje najpodstatnejší znak: „Takto vidíme, že suverénny majestátna a absolútna moc spočíva predovšetkým v tom dávať zákon svojim poddaným všeobecne bez ich súhlasu“ (Bodin 2017, 178). Z uvedeného vyplývajú dve skutočnosti. Po prvé, zákon je všeobecný vo svojom princípe a po druhé je nositeľom poslušnosti. Z druhej skutočnosti je zrejmé, že zákon je príkaz suveréna, ktorý realizuje svoju moc. Alain de Benoist vysvetľuje: „...sám sebe udeľuje moc tvoriť a rušiť zákony, ako sa mu zapáči, jedná ako Boh“ (Benoist 2022, 331). Podľa Bodina platnosť zákona už nebola založená na Božej vôli, ale na vôli panovníka. „Zákony suverénneho vladára ... závisia iba na jeho vlastnej slobodnej vôli“ (Bodin 2017, 175). Vôľa panovníka bola zákonom, zákony boli platné, pretože ich uzákonil panovník. Podľa Bellinga „...dôsledkom Bodinovho voluntaristického pojatia moci: zákony netvorí *ratio*, ale čistá vôľa („pure et franche volonté“) panovníka“ (Belling 2014, 64). Poddaným vydáva všeobecné zákony bez ich súhlasu, naopak, často ide proti ich vôli (*contre le gré des sujets*) (I. 10). Suverén zabezpečuje realizovanie práva – vydáva a vynucuje platnosť zákonov, má slobodnú vôľu pri úprave záležitostí vo svojom panstve. Vojtěch Belling píše:

„...Bodin považuje suverenitu ... predovšetkým za moc vydávať individuálne normy ... Práve tento normotvorný prvok je tu nový“ (Belling 2014, 68).³⁵

Bodin bol predovšetkým kritický voči tomu, ako fungoval stredoveký právny systém, v ktorom konkurenčné jurisdikcie bránili výkonu suverenity. Právny systém mal byť rovnako ako systém moci suveréna, v ktorom všetky podriadené authority pochádzajú od panovníka, založený podľa hierarchického modelu. Jean Bodin chce teda zdôrazniť, že schopnosť prijímať zákony patrí suverénovi a zároveň ho to definuje. Píše: „Zákon ... závisí od toho, kto má suverénnu moc a kto môže zaväzovať všetkých svojich poddaných...“ (Bodin 2017, 176-177). Vyjadrené modernou terminológiou, moc legislatívna je identická s mocou exekutívnu. Môžeme konštatovať, že hlavným atribútom suverénnej moci je podľa Bodina samostatná a neohraničená možnosť stanovovať právne normy. Žiadna oblasť práva nemohla byť vyhradená, ako tomu bolo v stredoveku, cirkvi.

Idea suverenity sa teda realizuje v neohraničenej a neobmedzenej zákonodarnej moci, ktorá je nedeliteľná, a preto ju nemožno zdieľať. Suverén má výlučnú právomoc legislatívnu, čo znamená, že jeho rozhodnutia sú záväzné pre všetkých obyvateľov štátu. Tento aspekt suverenity je kľúčový pre udržanie vnútorného poriadku a stability, pretože zabezpečuje, že existuje jasný a jednotný právny rámec, ktorý reguluje správanie jednotlivcov. Suverénne rozhodnutia sú preto záväzné pre všetkých občanov, bez ohľadu na ich sociálny status či postavenie. Táto zásada zdôrazňuje jednotu spoločnosti pod vedením suverénnej authority.³⁶ Zároveň to posilňuje úlohu suveréna ako ochrancu práv a povinností občanov štátu, pretože práve suverén definuje a vykonáva zákony, ktoré riadia spoločenský poriadok a spravodlivosť.³⁷

Okrem uvedenej kompetencie zavádzať zákony má len suverén právomoc zákony rušiť a meniť zastarané zákony.³⁸ Poznamenáva však, že existuje dôvod na zrušenie zákonov: „...aby mohli svojim poddaným dávať zákony a rušiť alebo zneplatniť zlé zákony tak, aby mohli vyhlásiť zákony iné“ (Bodin 2017, 173). O niekoľko strán neskôr konštatuje: „...suverénny vládár sa môže odchyliť od zákonov alebo ich zrušiť a anulovať, pokiaľ pomynie spravodlivý dôvod k ich ustanoveniu“ (Bodin 2017, 178). Carl Schmitt dodáva: Oprávnenie zrušiť platný zákon je vlastným znakom suverenity v takej veľkej miere, že Bodin chce všetky ostatné znaky (vyhlásenie vojny a uzatvorenie mieru, menovanie úradníkov, právo udeľovať milosť atď.) odvodiť práve z neho (Schmitt 2012, 11-12). Hana Fořtová (2017, 30) upozornila na skutočnosť, že okrem suverénneho práva rušiť zákony Bodin uvádza právomoc suveréna sa od zákonov odchyliť, zákony prekročiť (*dérogér*). Ako uvádza Jean Bodin: „...lebo absolútna moc nie je nič iné ako prekročenie (*dérogation*) občianskych zákonov“ (I. 8). Možno rezumovať, že suverenita zahŕňa ako právomoc zákony odchyľovať sa od nich a rušiť ich.

³⁵ Vojtěch Belling píše: „...hlavnou úlohou suveréna je vytvárať všeobecne záväzné právne normy...“ (Belling 2014, 68). Dodáva: „...nastupuje suverén, ktorý je sám zdrojom práva...“ (Belling 2014, 69).

³⁶ Bodinova koncepcia suverénnej zákonodarnej moci neskôr vyústila do myšlienky, podľa ktorej má suverénny štát monopol na tvorbu zákonov a že jeho rozhodnutia majú vyššiu právnu váhu ako akékoľvek iné právne normy alebo inštitúcie.

³⁷ Takéto rozšírenie suverénnej moci znamenalo aj inšpiráciu pre vznik koncepcie pozitívneho práva.

³⁸ K problematike princípu Bodinovej legislatívnej symetrie, podľa ktorého zákonodarná moc pozostáva z dvoch funkcií, nielen z moci prijímať zákony, ale aj z moci rušiť zákony, pozri: Lee (2018).

Suverén však nemusí byť jediným navrhovateľom zákonov: „...keď sú stavy všetkého ľudu zhromaždené a predkladajú svojmu vládárovi vo všetkej poníženosti svoje žiadosti a pripomienky, bez toho, aby mali akúkoľvek moc rozkazovať, vynášať rozhodnutia či rozhodujúci hlas [*voix délibérative*]. Iba to, s čím kráľ podľa svojej ľubovôle súhlasí či čo odmietne, čo prikáže či zakáže, to je považované za zákon, nariadenie či príkaz“ (Bodin 2017, 179-180). Čiže ak kráľ zohľadní pripomienky a návrhy stavov a zapracuje ich do svojich nariadení, stávajú sa zákonom. Netreba si však myslieť, že suverén potrebuje k vydávaniu zákonov súhlas svojich poddaných. Z citácie je zrejmé, že ten, kto rozhoduje o prijatí či odmietnutí zákona, je suverén. Ako sa dozvedáme z ďalších strán, suverén môže ľubovoľne a neobmedzene upravovať a meniť zákony: „...je potrebné, aby mal suverénny vládár zákony vo svojej moci, aby ich mohol meniť a upravovať podľa okolností“ (Bodin 2017, 184-185).

Jedným z hlavných znakov suverénnej moci v kontexte Bodinových záverov je jeho nezávislosť na pozitívnych normách. Píše: „...osoba suveréna je vždy podľa práva mimo toto právo...“ (Bodin 2017, 166). Na inom mieste upresňuje: „Je však potrebné, aby tí, ktorí sú suverénmi, nijako nepodliehali príkazom druhých a aby mohli svojim poddaným dávať zákony a rušiť alebo zneplatniť zlé zákony tak, aby mohli vyhlásiť zákony iné. To však nemôže urobiť ten, kto sám podlieha zákonom...“ (Bodin 2017, 173). Hovorí teda o tom, že „...zákon stanoví, že vládár je zbavený moci zákonov...“ (Bodin 2017, 174). To znamená, že suverén je *legibus solutus* – nad zákonom.³⁹ Jeho konanie sa neposudzuje podľa zákonov, ktoré sám ustanovil, v tomto zmysle je postavený nad vlastné zákony, nepodlieha im. Nemožno horobiť zodpovedným ani ho trestať, ak by svojim konaním nejaký vlastný pozitívny zákon porušil. Odôvodňuje to tým, že „...z prirodzenosti je nemožné sám seba zaviazať zákonom...“ (Bodin 2017, 175).⁴⁰

Alain de Benoist objasňuje: „Z povahy suveréna a ním vydávaných zákonov vyvodzuje Bodin radikálny záver – pretože sám vládca nemôže byť podrobený svojim rozhodnutiam ani dekrétom, ktoré prijíma, nutne stojí nad zákonom“ (Benoist 2022, 328). Pokračuje: „Zvrchovaná je preto taká moc, ktorou vládca ustanovuje zákony, ktoré jeho samého nijak neobmedzujú...“ (Benoist 2022, 328-329). Inak vyjadrené, suverén je *legibus solutus*, ten, ktorý je oslobodený od zákona a nie je ním viazaný. To, že nepodlieha zákonu, je zrejmé z toho, že ho vytvára a upravuje, a preto sa od neho oslobodzuje podľa svojej vôle. Vojtěch Belling objasňuje: „Pokiaľ suverén jedná proti pozitívnemu právu, koná len proti svojej predchádzajúcej vôli...“ (Belling 2014, 64).

Ďalšou oblasťou, v ktorej suverén nie je limitovaný, je tá, ktorú Jean Bodin pomenováva nasledovne: „...suverénny vládár nepodlieha zákonom svojich predchodcov...“ (Bodin 2017, 175). Bodin píše: „...zbehlí suverénni vládári nikdy neprisahajú, že budú dodržiavať zákony svojich predchodcov, pretože v tom prípade už nie sú suverénmi“ (Bodin 2017, 178). Suverén nemal byť viazaný na minulé suverénnu moc alebo jej vyjadrenia suverénnej moci. Byť zviazaný prisahou dodržiavať zákony a zvyky svojej krajiny by v skutočnosti znamenalo

³⁹ Bližšie pozri: Skinner (1978, 289).

⁴⁰ Ďalšie príklady Bodinovej argumentácie: „To je rozumová nutnosť a zreteľne to ukazuje, že kráľ nemôže podliehať vlastným zákonom“ (Bodin 2017, 175). Suverénny vládár si nemôže zviazať ruky vlastným zákonom. „...zákony suverénneho vládára ... závisia iba na jeho rýdzej a slobodnej vôli“ (Bodin 2017, 175). „Pokiaľ vládár prisahá sám sebe, že bude dodržiavať svoje vlastné zákony, nie je týmito zákonmi zviazaný...“ (Bodin 2017, 175-176).

zvrhnutie všetkých práv zvrchovaného majestátu. Proti hugenotským teoretikom Bodin zdôrazňoval, že stavy a snemy existujú len na to, aby radili panovníkovi, a z toho tiež vyplýva, že panovník nemôže byť viazaný na ich rady. Bodin ďalej uvádza: „...tí, ktorí písali o povinnostiach vysokých úradníkov ... sa mýlili, keď tvrdili, že stavy ľudu stoja vyššie než vládár ... pokiaľ suverénny vládár podlieha stavom, nie je vládarom ani suverénom“ (Bodin 2017, 180). Na príklade Anglicka dokumentuje: „...kráľ prijíma či odmieta zákony podľa svojej ľubovôle a neváha vydať zákon podľa svojho prania a proti vôli stavov...“ (Bodin 2017, 181). O niekoľko strán dodáva: „... suverénna moc patrí celá a bez rozdelenia anglickým kráľom a že stavy sú obyčajnými svedkami“ (Bodin 2017, 183-184). Z uvedeného vyplýva, že suverénna moc nesmie byť rozdelená medzi rôzne subjekty či organizácie, inak by to viedlo k chaosu, nestabilite a rozvratu.

2.5 Limity suveréna

Túto podkapitolu venujeme ešte jednému problému spojenému s Bodinovým chápaním suveréna. Najskôr začneme skutočnosťou, podľa ktorej sú niektorí interpretátori presvedčení, že Bodinovu koncepciu suverenity možno charakterizovať ako neobmedzený despotický absolutizmus. Richard Tuck zdôrazňuje, že táto absolutistická interpretácia stále dominuje „...konvenčnej interpretácii Bodinovej politickej teórie“ (Tuck 2016, 30).⁴¹ Najvplyvnejšie absolutistické interpretácie pochádzajú od Juliana H. Franklina a Quentina Skinnera. Podľa Franklina Bodin prešiel „náhlym a dramatickým posunom“ (Franklin 1973, 41) k „prakticky neústupnému obhajcovi absolutizmu“ (Skinner 1978, 284). Obaja autori tvrdia, že Bodinom definované obmedzenia suverénna majú iba morálny alebo verbálny charakter, zaväzujú iba jeho svedomie. V Bodinovej teórii im chýbajú akékoľvek podstatné alebo inštitucionálne obmedzenia suverénnej moci (Franklin 1973, 54-92), (Skinner 1978, 293-301).⁴² Možno konštatovať, že jadro ich argumentácie závisí od Bodinovo odmietnutia odporu voči suverénovi.⁴³ Absolutistická interpretácia teda vníma Bodinovo odmietnutie násillia voči tyranom ako implicitný východiskový bod, na ktorom bol založený Bodinov podnik absolutizmu (Franklin 1973, 93), (Skinner 1978, 286-287). Daniel Lee však tvrdí: „...aj keď je pravda, že Bodin, ako je známe, hovoril o „absolútnej“ moci pri definovaní suverenity, nemožno to považovať za presvedčivý dôkaz, že Bodin preto patril k údajnej tradícii

⁴¹ Analogicky sa vyjadril Edward Andrew, keď konštatuje, že Bodin je zvyčajne chápaný ako teoretik absolútnej monarchie (Andrew 2011, 77). Aj Hana Fořtová: „Aj naďalej je pritom Bodin považovaný ... za jedného z najvýznamnejších teoretikov absolutizmu“ (Fořtová 2017, 14).

⁴² Julian H. Franklin tvrdí, že Bodinovo odmietnutie odporu účinne odstraňuje akékoľvek potenciálne ústavné kontroly z prirodzených alebo základných zákonov. Píše: „...aj keby [panovník] prekročil hranice vyššieho zákona, nebolo by možné mu legálne vzdorovať ani ho zosadiť“ (Franklin 1973, 92). Pre tohto interpretátora bolo Bodinovo uvažovanie o suverenite aj zdrojom zmätku, ktorý pomohol pripraviť cestu pre teóriu kráľovského absolutizmu, pretože bol primárne zodpovedný za zavedenie zvodnej, no mylnej predstavy, že suverenita je nedeliteľná (Franklin 1992, xiii). Pokračuje tým, že podľa neho Bodinov postoj proti odporu dokazuje, že „...ani prírodný zákon, ani základné právo nemôžu ospravedlniť spochybnenie absolútnej autority alebo odpor voči sediacemu kráľovi“ (Franklin 1992, xxv).

⁴³ Dieter Grimm objasňuje, že právo na odpor proti nezákonnej vláde bolo pre Bodina neprijateľné. Rozhodne sa staval proti hugenotskému stanovisku, ale dovoľil poddaným protestovať a dokonca odmietnuť poslúchnuť zjavne nezákonné zákony v konkrétnych situáciách (Grimm 2015, 23). Aj Franklin tvrdí, že v skutočnosti bol princíp nevzdorovania implicitne zahrnutý v *Six livres de la république* (Franklin 1973, 50-52, 93).

politického „absolutizmu“, ktorý sa objavil v ranej modernej Európe a spájal autoritu štátu s osobnou svojvôľou vládnuceho kniežat'a“ (Lee 2013, 429). Aj John Lewis poznamenáva, že uznanie obmedzení kladených na absolútneho suveréna základnými a prirodzenými zákonmi vyvolávajú „obmedzenia, ktoré kladie na moc panovníka“ (Lewis 1968, 215). Rovnako podľa Dietra Grimma Bodinov suverén ešte nebol absolútny v absolutistickom zmysle. Dokonca mu bol zakázaný prístup k súkromnému majetku a na výber daní potreboval ešte súhlas stavov (Grimm 2015, 22). Aj Rudolf Kučera píše: „...Bodin nebol mysliteľom absolutizmu, nebol jeho myšlienkovým predchodcom...“ (Kučera 2022, 183).⁴⁴

Položme si teda otázku, je Bodinov suverén absolutistický alebo má pri výkone suverénnej moci nejaké limity? Napriek tomu, že Jean Bodin zastával, ako sme na to už viackrát poukázali, názor, že suverenita je absolútna a neobmedzená moc, uznával určité limity tohto konceptu. Podľa jeho názoru existujú isté princípy a záväzky, ktoré suverén nemôže porušovať, a to najmä vo vzťahu k prirodzeným právam a božským zákonom; „...moc je absolútna a suverénna, pretože je podmienená iba tým, čo nariaďuje zákon boží a prirodzený“ (Bodin 2017, 173). O niekoľko riadkov pokračuje: „Všetci vládari na svete totiž podliehajú Božím a prirodzeným zákonom a tiež niektorým ľudským zákonom, ktoré sú spoločné všetkým národom“ (Bodin 2017, 173). Bodin teda zdôrazňoval, že suverén musí rešpektovať určité morálne a právne normy, ktoré sú nadradené jeho vlastnej moci. To znamená, že aj keď má suverén výlučnú právomoc prijímať zákony a rozhodovať o osudoch svojich občanov, musí to robiť s ohľadom na zákon Boží, prirodzené práva a spravodlivosť. Rudolf Kučera píše: „Suverén vydáva zákony, ktorým sám nepodlieha, ale to neznamená, že je pánom nad všetkým aj nad všetkými právami“ (Kučera 2022, 185). Tento princíp naznačuje, že suverén nemôže jednoducho zneužívať svoju moc a rozhodovať v rozpore so základnými etickými a morálnymi normami.

Okrem uvedeného obmedzenia suverénovej moci Bodin zdôrazňoval, že suverén musí rešpektovať aj zmluvy a dohody, ktoré uzavrel s inými štátmi. Tento aspekt suverenity sa týka medzinárodných vzťahov a diplomatických záväzkov. Suverén sa musí držať svojich záväzkov a dodržiavať zmluvy, ktoré uzavrel so zahraničnými mocnosťami, čo je dôležité pre udržanie mieru a stability vo vzťahoch medzi štátmi. Jean Bodin uvádza: „...vládár ... je ... viazaný spravodlivými zmluvami a sľubmi, ktoré učinil ... rovnako ako keby išlo o súkromnú osobu“ (Bodin 2017, 176). Tieto limity a záväzky, ktoré Bodin pripisoval suverénovi, mali za cieľ zabrániť zneužitiu moci a zachovať legitímnosť jeho vlády. Limity suverenity poukazujú na skutočnosť, že aj keď je suverénna moc výnimočná a výlučná, nie je neobmedzená. Existujú isté obmedzenia a záväzky, ktoré musí suverén rešpektovať, aby zachoval legitímnosť a účinnosť svojej vlády. Inak vyjadrené, princípy limitujúce suverénov výkon moci naznačujú, že suverenita nie je bezpodmienečná a že suverén musí riadiť svoje rozhodnutia s ohľadom na záujmy a práva svojich občanov, ako aj na medzinárodné normy a záväzky.

Ďalším argumentom proti absolutistickej interpretácii suverénovej moci je ten, že Bodin privádza panovníka k povinnostiam byť cnostný a aj cnostne konať. Píše: „Pokiaľ však ide

⁴⁴ Dieter Grimm tvrdí, že Bodin nezašiel tak ďaleko, aby definoval suverenitu ako suverénovu neobmedzenú moc (Grimm 2015, 22). Podľa Jensa Bartelzona logické jadro Bodinovej teórie suverenity sa počas sedemnásteho storočia zachováva, formuluje a zdokonaľuje, až kým sa nestane stredobodom nového kognitívneho a politického poriadku – absolutizmu (Bartelzon 1995, 143). Podľa Rudolfa Kučeru: „Prvým teoretikom absolutistickej monarchie bol Claude Seyssel...“ (Kučera 2022, 183).

o zákony Božie a prirodzené, im podliehajú všetci vladári na svete a nie je v ich moci ich prestupovať, ak nechcú byť vinní zločinom velezrady voči Bohu a vyhlásením vojny Bohu, ktorého veľkosti musia byť ... podrobení a pred ktorou musia skláňať hlavu v bázni a úcte“ (Bodin 2017, 175).⁴⁵ Kto má však právo posudzovať, či suverén koná cnostne? Viackrát sme konštatovali, že suverénova moc je absolútna, to znamená, že nikto iný okrem suveréna, a najmä nie pápež, nie je v zásade ani v skutočnosti oprávnený hodnotiť jeho cnosť. Ten, kto môže suveréna potrestať, je len ten, kto je nad ním hierarchicky postavený – Boh. Len Boh potrestá tyranov⁴⁶, a teda je to Boží zákon, ktorému sa dobrý suverén musí podriadiť. Dobrého suveréna nič iné ako jeho vlastné svedomie nezaväzuje k cnosti ani k cnostnému konaniu.

„Vladár, ktorého sme si predstavovali ako Boží obraz (*l'image de Dieu*)“ (I. 10). Ale ak je vladár pokladaný za zrkadlo Boha, súdiť ho môže iba Boh. Nikto iný v dočasnom svete sa teda nemôže rovnať suverénovi, nie ho ešte súdiť. Vidíme, že náuka o podriadení sa vladára Božiemu a prirodzenému zákonu ani zďaleka neobmedzuje vladárovo moc, ale naopak slúži na ospravedlnenie toho, že je neobmedzená. Prirodzené právo nepatrí do poriadku verejného, ale existuje absolútne. U panovníka existuje len v jeho poriadku súkromnom; je v jeho duši alebo svedomí. Vladár sa musí osobne podriadiť Božiemu zákonu jednoducho preto, že dobrý vladár je morálny vladár. Z Bodinovho pohľadu je nevyhnutné, aby vladár rešpektoval Boží zákon. Božie a prirodzené právo teda patrí skôr k podstate suverenity do aparátu „komunikácie“ suverenity. Bodin píše: „Ak teda vladár musí napodobňovať Božiu múdrosť vo vláde tohto sveta pri zaobchádzaní so svojimi poddanými, len zriedka sa musí postaviť, s majestátnosťou zodpovedajúcou jeho veľkosti a moci, na dohľad poddaným“ (IV. 6). Suverén je vo svojej moci obmedzený „zákonom Boha a prirodzenosti“, pričom, nikdy nejde o obmedzenie princípu suverenity ako takej, ale iba o jej čiastočné obmedzenie.

Za nepresnú považujeme interpretáciou, podľa ktorej sa Bodin snažil obmedziť princíp suverenity Božím a prirodzeným zákon. Podľa nášho názoru suverenita je limitovaná Božím a prirodzeným zákonom iba pri jej uplatňovaní, aplikovaní v podobe suverénovej moci. Keďže je suverenita absolútna, tak na ňu neplatia žiadne brzdy ani limity, a to ani zo strany Božích a prirodzených zákonov. Na druhej strane podľa Bodina musí byť suverén cnostný, okrem iného preto, že zvrchovaný ľud nie je cnostný, kým panovník môže byť. Z tohto dôvodu, píše Bodin: „...slovo vladára musí byť akoby prorocťvom...“ (Bodin 2017, 177).

Bodinovo stanovisko je, že suverén nemôže konať ani proti základným zásadám štátneho zriadenia. Julian H. Franklin objasňuje: Bodin naďalej veril, že aj kráľ je „viazaný“ základným zvykovým právom v dvoch prípadoch: prvým je predpisujúce pravidlo nástupníctva na trón; druhý zakazuje odcudzenie kráľovského panstva bez súhlasu. Obidve pravidlá boli navrhnuté tak, aby zachovali nedotknutý štát. Preto ani prirodzený zákon, ani základné právo nemohli ospravedlniť spochybnenie absolútnej autority alebo odpor voči kráľovi (Franklin 1973, 70-79). Takéto limity suverenity nie sú nič iné ako rozhodujúce zložky fungovania štátu,

⁴⁵ Podľa Andrewovej zjednodušujúcej interpretácie sa Bodin podriadil tradícii v tom, že napísal, že králi podliehajú božskému a prirodzenému zákonu (Andrew 2011, 78).

⁴⁶ Hana Fořtová objasňuje Bodinovo uvažovanie, že pokiaľ podľa neho určitý jedinec uchváti moc (je uzurpátor), je spravodlivé ho zabiť, lebo tento človek nie je suverénom. „Pokiaľ ale ido o „absolútneho suveréna“, ktorý je legitímny držiteľ suverénnej moci, žiadny poddaný ho nemôže zvrhnúť a snažiť sa o jeho život, to prislúcha len cudziemu vladárovi-suverénovi ... Aj pokiaľ je panovník krutý, zvrhlý a prekračuje prirodzené aj Božie zákony (príklad Nebukadnesara, Saula), nemôže na neho nikto z poddaných zaútočiť“ (Fořtová 2017, 33).

bez ktorých by nemohol spravodlivo existovať. Jednoducho vyjadrené, sú to práva inštitúcií, ktoré by mal spravodlivý suverén rešpektovať.

Jean Bodin píše: „...suverénny vladár sa môže odchýliť [*déroger*] od zákonov, ktoré sľúbil a prisahal dodržiavať, ak pominie spravodlivá príčina ich ustanovenia, a to bez súhlasu svojich poddaných ... v tomto prípade ... je potrebná zvláštna derogácia. Pokiaľ však neexistuje spravodlivá príčina pre zrušenie zákona, ktorý vladár sľúbil dodržiavať, v tom prípade vladár nesmie a nemôže zákon prestúpiť“ (Bodin 2017, 177). Do tejto oblasti patria aj zákony týkajúce sa stavu kráľovstva a jeho ustanovení, takzvané *leges imperii*. Jean Bodin uvádza: „Čo sa týka zákonov, ktoré sa týkajú samotného kráľovského stavu a jeho zriadenia ... vladár sa od nich nemôže odchýliť [*déroger*];...“ (Bodin 2017, 178). Belling ozrejmuje: „...vzťahuje sa na všetky zákony, ktoré sa týkajú ustanovenia samotnej suverénnej moci“ (Belling 2014, 61). „Obmedzenie suveréna je ... založené sľubom panovníka čtiť tieto ustanovenia učinené na počiatku vlády“ (Belling 2014, 61).⁴⁷ Podľa Rudolfa Kučeru: „Prvou medzou suverénnej moci sú podľa Bodina zákony kráľovstva ... zákon ... o mužskom nástupníctve a zákony o korunných statkoch ... korunné statky sú majetkom kráľovstva, „štátu“ a nie držiteľom suverénnej moci. Ďalšou medzou sú ... zákony božie a prirodzené“ (Kučera 2022, 181). S uvedenou prioritizáciou možno nesúhlasiť. Bodin jednoznačne vyššie stavia príkazy, ktoré majú metafyzický pôvod a sú mimo časové limity.

Existujú aj ďalšie prvky obmedzujúce ľubovôľu panovníka aj v oblasti pozitívneho práva. Podľa Bodina je suverén „...nútený dodržiavať spravodlivé a rozumné zmluvy, na ktorých dodržaní majú záujem poddaní všeobecne alebo jednotlivo“ (Bodin 2017, 176). Neskôr dodáva: „Zmluva je vzájomná dohoda medzi vladárom a poddanými, ktorá zaväzuje obe strany vzájomne; ani jedna zo strán nemôže zmluvu porušiť na úkor druhej strany bez jej súhlasu. V tomto prípade vladár nijako nevyčnieva nad poddaným“ (Bodin 2017, 177-178). Alain de Benoist objasňuje: „...suverén ... môže byť viazaný dohodou, ktorú uzatvára buď s cudzou mocnosťou v podobe medzinárodnej zmluvy, alebo s celkom svojich poddaných v podobe toho, čomu dnes vravíme ústava“ (Benoist 2022, 332). Podľa interpretácie Vojtěcha Bellinga Bodin „...dôsledne rozlišuje medzi zákonom a zmluvami, ktoré vládca sám uzatvára, a je nimi preto viazaný“ (Belling 2014, 60). Pokračuje: „...ako vládca môže uzatvárať zmluvy a robiť sľuby voči iným osobám, vrátane vlastných poddaných. Tu musí dostať svojim záväzkom...“ (Belling 2014, 60-61).

Inou oblasťou, v ktorej je suverén limitovaný, je oblasť zdaňovania a súkromného vlastníctva. K týmto otázkam Bodin píše: „...nie je v moci žiadneho vladára na svete, aby svojmu ľudu ukladal dane podľa svojej ľubovôle, rovnako ako nemôže zaberat' majetok druhých“ (Bodin 2017, 182). Kučera objasňuje: „...právo na majetok je jedno z práv, chránených božími a prirodzenými zákonmi“ (Kučera 2022, 182). Právo disponovať súkromným majetkom je zo strany suveréna nedotknuteľné. Konfiškácia súkromného vlastníctva bez súhlasu jeho majiteľa nie je uskutočniteľná. Podľa Vojtěcha Bellinga: „Bodin navyiac uvádza tiež vlastnícke právo ako panovníkom neprekročiteľné, náležiacie do nedotknuteľnej sféry súkromných vzťahov“ (Belling 2014, 61). Ani o daňových otázkach

⁴⁷ Podľa Bellinga však Bodin pritom vyslovene uvádza, že tieto sľuby stavom nemožno nikdy chápať v tom zmysle, že by sa panovník zaväzoval držať sa zákonov svojich predchodcov (Belling 2014, 61). Ako ďalej objasňuje „*Leges imperii* neobmedzujú suveréna ... pretože sám suverén nie je absolútnym zdrojom všetkého práva, ale je sám súčasťou kontinuity Božieho a prirodzeného právneho poriadku“ (Belling 2014, 62).

nerozhoduje suverén sám, ale stavy. Pripomeňme si skutočnosť, že v Bodinovej koncepcii majú parlamenty a stavy iba poradnú funkciu.⁴⁸ Prečo teda Jean Bodin neobjasnil, že právomoc vyrubovať dane nie je súčasťou suverénovej moci? Aj J. H. M. Salmon vyjadril počudovanie nad veľmi zvláštnou koncepciou suverenity, ktorá nie je financovaná (Salmon 1973, 363, 365).⁴⁹ Podľa Franklinovej interpretácie Bodinovo naliehanie, že panovníci by nemali zdaňovať subjekty bez ich súhlasu, môže byť stredovekým pozostatkom v jeho teórii (Franklin 1992, xxi). Carl Schmitt však dodáva, že vládca je vo vzťahu k stavom či ľudu zviazaný, len pokiaľ je plnenie jeho sľubu v záujme ľudu, že však viazaný nie je, ak je nutnosť naliehavá. Bodin poukazuje na prípad núdze. Práve to bolo skutočne imponujúce na jeho definícii, ktorá suverenitu poňala ako neoddeliteľnú jednotu a otázku po moci v štáte rozhodla s konečnou platnosťou. Vniesol do pojmu suverenity decíziu (Schmitt 2012, 11).

Limity výkonu suverénovej moci komplexne zhodnotil Julian H. Franklin, podľa ktorého: Bodin tieto obmedzenia kráľovskej moci nielen akceptoval, ale dal im ešte väčší rozsah a váhu. Zastával názor, že kráľ nemôže zmeniť zaužívaný zákon bez súhlasu provinčných alebo generálnych stavov a že dekréty, ktoré sú v rozpore s týmto zákonom, môžu parlamenty odmietnuť. Na prvý pohľad sa tento postoj zdá byť v ostrom rozpore s Bodinovým tvrdením, že nerozdelenú suverenitu mal kráľ. Keď však písal rané diela, implicitne pracoval s konceptom obmedzenej nadradenosti. Kráľova autorita by teda mohla byť suverénna, no menej ako absolútna. V tejto uvoľnenej koncepcii nadradenosti existuje určitý zdravý rozum a môže byť zhruba uskutočniteľná (Franklin 1973, 34-40).

2.6 Nové chápanie spoločnosti – koncepcia štátu

Tak, ako sme podkapitolu o suverenite štruktúrovali do viacerých častí, aj nasledujúcu podkapitolu pre jej zásadné postavenie v Bodinovom myslení rozčleníme.

2.6.1 Koncepcia sekulárneho štátu

V historickom období, v ktorom politicky pôsobil a tvoril Jean Bodin, sa objavilo nové slovo pre novú formu politickej vlády, v ktorej sa politika vyvinula do samostatnej funkcie súvisiacej s územím, s koncentráciou moci a riadiacim aparátom orientovaným na jej využitie – štát.⁵⁰ Ako objasňuje Jan Keller: „V stredoveku sa na označenie politického útvaru ešte nepoužíval výraz „štát“. Mestské štáty ... *civitas*, pre monarchie bol vyhradený výraz *regnum*“ (Keller 2022, 30). Bodin svojím spisom *Šesť kníh o republike* smeruje k rozvoju nového konceptu, ktorý sa rozchádza so všetkými známymi, starými i súdobými modelmi politickej komunity. Ako objasňuje Alain de Benoist: „Zvrchovanosť je podľa Bodina predovšetkým neoddeliteľná od myšlienky politickej spoločnosti, ktorá ruší partikulárne lojality a príslušnosti a ktorá sa ustanovuje na troskách konkrétnych spoločenstiev“ (Benoist 2022, 330).

Jeana Bodina ponúka nasledovnú definíciu: „Štát je spravodlivá správa viacerých domácností a toho, čo je im spoločné, so suverénnou mocou“ (Bodin 2017, 162). Najskôr sa

⁴⁸ Julian H. Franklin objasňuje, že rozvážny kráľ sa často radil so stavmi. V žiadnom prípade to však pre suveréna neboli záväzné povinnosti. Boli to len odporúčania ľudskej a obozretnosti (Franklin 1973, 79 a nasl.).

⁴⁹ Podľa Andrewa je to dokonca v rozpore s Bodinovou teóriou absolútnej suverenity (Andrew 2011, 81).

⁵⁰ K problematike formovania sa koncepcie štátu pozri: Skinner (2012).

pozrieme na terminologickú stránku definície. Jean Bodin v nej použil termín „*république*“, ale ako objasňuje Quentin Skinner Bodin, naznačuje konečnú kryštalizáciu chápania štátu, keď „...na niekoľkých miestach používa pojem *estat* rovnako ako synonymá pre republiku (*république*). Najdôležitejšie zo všetkého je, že úplne voľne hovorí o „štáte o sebe“ (*l'etat en soi*) popisovanom ako forma autority nezávislá na konkrétnom type vlády a ako mieste „nedeliteľnej a neprenosnej suverenity““ (Skinner 2012, 46).⁵¹ Z uvedeného dôvodu budeme používať termín „štát“.

Vráťme sa k podstate definície. Bodin sa o niekoľko riadkov nižšie k nej vrátil a upresnil: „Vyložme teda podrobne časť definície, ktorú sme si stanovili. Na prvom mieste sme povedali *spravodlivá správa/vláda podľa práva* [*droit government*], aby sme stanovili rozdiel medzi štátmi a skupinami zlodejov či pirátov ... Tieto zásady vždy dodržiaval každý dobre usporiadaný štát“ (Bodin 2017, 162). Keď teda Bodin uvažuje o štáte, myslí na ľudský poriadok ako prvok prirodzeného poriadku alebo, lepšie povedané, prirodzenej harmónie. Napriek tomu, ako sa vyjadril Bodin, štát má historický základ a spočíva na „sile a násilí (*force et la violence*)“ (I. 6). Možno konštatovať, že Bodinov štát je v podstate sekulárny, pretože moc patrí suverénovi, ktorý sa nezodpovedá nijakému inému človeku (ani pápežovi) alebo inštitúcii (ani cirkvi), ale len Božím a prirodzeným zákonom. Alain de Benoist zdôrazňuje: „Štát sa tak stáva úplne samostatným celkom, zatiaľ čo vladár je „oddelený od ľudu““ (Benoist 2022, 330).⁵² Štát je založený na eminentne sekulárnom princípe moci – vôli suveréna a dáva vznik sekulárnemu spoločenstvu riadenému spravodlivosťou vyjadrenou zákonmi. Bodin pasáž o vymedzení štátu uzatvára slovami: „A aj keď sa zdá, že [piráti] žijú v priateľstve a v spoločnosti a delia sa spravodlivo o svoju korisť ... napriek tomu u nich nemôžeme hovoriť o spoločnosti, ani o priateľstve či o delení z hľadiska práva, ale skôr o spiknutí, krádeži a plienení, lebo tu chýba hlavný znak priateľstva, teda spravodlivá vláda podľa prirodzených zákonov“ (Bodin 2017, 163-164).

Neexistuje žiaden štát, pokiaľ neexistuje suverenita, s vedomím, že tá legitímne existuje v kráľovi, aristokracii, ľude. Toto je zakladajúca teoretická téza moderného štátu. Podľa Bodinovej definície štát je: „spravodlivá správa (*droit gouvernement*)“ (Bodin 2017, 162). To, čo znamená spravodlivá správa, Bodin objasňuje opäť pomocou analógie so skupinami zlodejov a pirátov: „...s nimi nemôžeme nič zdieľať, obchodovať, ani uzatvárať spojenectvá. Tieto zásady vždy dodržiaval každý dobre usporiadaný štát (*Republique bien ordonnée*)“ (Bodin 2017, 162). Z uvedeného vyplýva, že Bodinovým politickým projektom je postaviť model dobre usporiadaného štátu, pretože ten je presne nasmerovaný k dobru a k spravodlivosti. Ide o svetské chápanie štátu, ktorého zmyslom bolo zdôvodniť moc suveréna. Alain de Benoist píše: „Zvrchovanosť je absolútnou mocou, ktorá vytvára politickú entitu, ktorá je sama jednotná a absolútna. Štát musí byť jednotný a nedeliteľný, pretože je úplne pod zákonodarným monopolom suveréna“ (Benoist 2022, 330). Bodinova koncepcia nedeliteľnej moci suveréna je

⁵¹ Edward Andrew objasňuje, že výraz *république* sa vzťahuje skôr na štáty ako na demokracie. V tomto ohľade Bodin nasledoval prax rímskych cisárov, ktorí označovali spoločné záujmy Rímskej ríše ako *rei publicae* (Andrew 2011, 76-77). Aj podľa Dietera Grimma výraz štát poznal aj Bodin, v jeho spisoch sa často objavuje ako synonymum pre republiku (Grimm 2015, 19). K Bodinovmu chápaniu štátu bližšie pozri: Skinner (1978, 284-301, 355-356).

⁵² Podľa Alaina de Benoist Bodin: „...kladie základy modernému národnému štátu, ktorý definuje nedeliteľnosťou a neobmedzenosťou moci“ (Benoist 2022, 330).

základným prvkom jeho teórie suverenity a posilňuje centrálné postavenie suveréna v politickom usporiadaní štátu. Táto myšlienka poskytuje jasný rámec pre fungovanie politických inštitúcií a zároveň zdôrazňuje dôležitosť koncentrácie moci na jednom mieste pre dosiahnutie efektívneho riadenia a ochrany záujmov štátu.

Podľa interpretácie Quentina Skinnera zaviesť monarchiu pre Bodina znamená vytvoriť taký typ verejnej authority, v ktorej všeobecne vzaté všetci ľudia akoby v jednom tele prisahajú úplnú lojalitou jednému suverénnemu monarchovi ako hlave štátu. Z toho vyplýva, že ak je základným cieľom týchto ľudí spravovať svoje záležitosti, potom je povinnosťou ich suveréna starať sa o prospech a blaho celého štátu. Kniežatá a iní vládcovia nesmú byť na obtiaž, ale musia ochraňovať ako jednotlivých poddaných, tak celé teleso štátu (Skinner 2012, 59). Čo z poddaných rovnako podriadených suverénovi (či už to boli aristokrati, kňazi či ľud) urobilo občanov, bola skutočnosť, že všetci uznávali rovnakú autoritu a moc suveréna. Rudolf Kučera konštatoval, že podľa Bodina: „Účelom štátu je ... zaistenie života, slobody a vlastníctva, ... taktiež šťastného života“ (Kučera 2022, 179). Ak sa však pozornejšie pozrieme na Bodinov spis, tak je Kučerova interpretácia chybná v jej záverečných slovách. Jean Bodin totiž explicitne odmietol chápania antických autorov, ktorí tvrdili, že jednou z charakteristík vzniku štátu je, že štát má ľudí viesť k šťastiu. Bodin píše: „...cnosť nemá väčšieho nepriateľa ako ... šťastie ... do našej definície štátu nebudeme zahrňovať toto slovo „šťastne““ (Bodin 2017, 164).

Odlíšenie aktívnej sféry v ľudskom živote od kontemplatívnej aplikuje Bodin aj na štát. Píše: „Prvým a hlavným bodom každej republiky musí byť cnosť“ (IV. 3). Práve preto sa štát nemôže usilovať len o materiálne podmienky života a bezpečnosť svojich obyvateľov, ale musí prejavovať starostlivosť aj o ich kontemplatívne cnosti a o ich intelektuálno-etické hodnoty. Od počtu vysokohodnotných obyvateľov a od ich pravej múdrosti závisí sila a postavenie štátu vo svete.⁵³

2.6.2 Jedno a prirodzená harmónia

Ako sme poukázali v predchádzajúcich podkapitolách, Jean Bodin je aj metafyzicky uvažujúci autor. Jeho koncepcia štátu nevychádza len zo sekulárneho chápania, ale opiera sa aj o myšlienku kozmickej, prirodzenej harmónie. Vesmír nazerá ako harmóniu, ktorú usporiadal „veľký Boh prírody, najmúdrejší a najspravodlivejší“ (Préface). Bodin použije harmóniu vesmíru, ktorú nariadil Boh, ako paradigmatický vzor pre dobre usporiadaný štát. Poriadok štátov vidí len vo vzťahu s poriadkom kozmu, nad ktorým vládne Božia vôľa. Je ohromený rovnováhou, mierou a harmóniou sveta. Prirodzený poriadok vesmíru je teda vzorom poriadku pre štát. Ide o väzbu medzi makrokozmosom a mikrokozmosom.⁵⁴ Bodin teda uvažuje o jedinečnom princípe vládnucim kozmickej či prirodzenej harmónii a jedinečnej kauzalite dobre usporiadaného štátu. Vzťah makrokozmos – mikrokozmos sa odvoláva na dôkaz, že monarchia je prirodzená: „Netreba veľa argumentovať, aby sme ukázali, že monarchia je najbezpečnejšia, keďže rodina, ktorá je skutočným obrazom republiky, môže mať len jedného

⁵³ Myšlienku o vplyve veľmi široko chápaného prostredia – geografického, klimatického, ekonomického – na charakter obyvateľov, formu politických inštitúcií a spôsob vlády Jean Bodin rozvinul v piatej knihe diela *Šesť kníh o republike*. Túto tézu neskôr prevzal a rozpracoval významný osvietený politický filozof Charles de Montesquieu.

⁵⁴ Podľa J. U. Lewisa je celá logika Bodinovej teórie suverenity závislá od síl antipatie a sympatie, ktoré spájajú mikrokozmos a makrokozmos v božskom a harmonickom poriadku (Lewis 1968).

vládcu, ako sme ukázali my, a že všetky zákony prirodzenosti nás vedú k monarchii, či už sa pozrieme na tento malý svet, ktorý má len jedno telo a pre všetkých členov jediného vladára, od ktorého závisí vôľa, pohyb a cit; alebo si vezmeme tento veľký svet, ktorý má len jedného suverénneho Boha; či zdvihneme oči k nebu, uvidíme len jedno Slnko“ (VI. 4). Vojtěch Belling píše: „Začlenením svetskej moci do kozmickej harmónie univerzálneho poriadku, v ktorom je aj pozemské politické spoločenstvo modelované Božou vôľou, sa Bodin napokon ... drží chápania suverenity ako moci v rámci tohto poriadku...“ (Belling 2014, 69).

K tomu, aby došlo k takejto väzbe, je nevyhnutné, aby bol štát analogicky štruktúrovaný ako jeho paradigmatický vzor. Jean Bodin teoreticky rozpracoval myšlienku politickej jednoty, kde Jedno (*l'Un*) je princípom poriadku. Jedno má filozofický, presnejšie metafyzický základ. Potrebné je pochopiť povahu suverénneho Jedna, uchopiť ho v dvojitej rovine metafyzickej a politickej, ktorá ho tvorí. Dobro usporiadaný štát predpokladá nasmerovanie mnohosti k Jednu. Ide o redukciu rôznorodosti a mnohosti individuálnych a partikulárnych vášní na jedinečnosť princípu poriadku nasmerovanému k samému suverénovi. Zjednotenie množstva v štáte predpokladá princíp poriadku, teda Jedno, ktoré je oddelené od zvyšku poddaných. Tým sa dosiahne redukovanie mnohosti na Jedno. Bodin uvažoval o štruktúre štátu ako o zväzku jej členov, zväzku, ktorý chápal ako harmóniu v Jednom. Tým sa chápe harmónia sociálneho tela, harmónia úplne podľa vzoru kozmickej alebo prirodzenej harmónie. Poriadok štátov, vybudovaný na základnom koncepte suverenity, sa určite nesie v znamení ľudskej inteligencie a vôle. Ak však politická moc zamýšľa organizovať a spravovať kráľovstvo tohto sveta, svoje skutočné fungovanie nájde len vtedy ak bude rešpektovať prirodzenosť vecí, ktorú si želá Boh.

Bodinovo politicko-filozofické a právne myslenie je teda založené na metafyzickej istote – nájsť v prirodzených harmóniách poriadok plný zmyslu a hodnoty. Boh vo svojej všemohúcnosti a добрote urobil z prirodzenosti vzor pre štát. Štáty ho majú nasledovať, svoju najlepšiu podobu nájdu len vtedy, keď sa do sveta ľudí preniesie harmónia s božskou sférou. Normatívnosť práva štátov môže nastať len rešpektovaním a nasledovaním Božieho zákona. Štáty sú ustanovené Bohom, aby im dali, čo je verejné, a každému, čo je mu vlastné. Inými slovami, je skutočne na vládcoch, aby vytvorili korpus právnych pravidiel pre svoje štáty. Štáty zakladajú verejný poriadok prostredníctvom svojho súladu s prirodzeným právom. Aj suverén je obrazom Boha na zemi a pozitívne zákony štátu sú odrazom prirodzeného zákona. Preto keď Bodin rozvíja teóriu verejného práva, podľa ktorej si novodobý štát, ktorý sa v teórii konštruuje, vyžaduje svetskú a centralizujúcu moc, vydáva varovanie – „je potrebné, aby múdry kráľ vládol svojmu kráľovstvu v harmónii“ (VI. 6). Metafyzická harmónia vesmíru musí prejsť do poriadku štátu. Štát nachádza svoju dokonalosť v myšlienke jedinej a nedeliteľnej suverenity, ktorá je pre politiku tým, čím je Jedno pre metafyziku, ktoré zahŕňa a pohlcuje všetku mnohosť sveta. Bodin spoločne artikuluje momenty tradície s požiadavkami nového, netradičného prístupu. Ak je správna vláda v štáte dielom ľudí, tak je usporiadaná podľa vzoru Božieho a prirodzeného zákona; ak suverénna moc štátu ustanovuje pozitívne zákony, ktorými sa riadi činnosť ľudí, je to preto, že odráža univerzálnu harmóniu. Jean Bodin teda prelína poriadok štátu s vesmírnym poriadkom.

2.6.3 Rodina a štát

V záverečnej podkapitole považujeme za potrebné venovať priestor problematike, ktorá bezprostredne súvisí s otázkou štátu. Je štát v Bodinovom chápaní nezávislou entitou, ktorá nie je závislá na iných ľudských spoločenstvách? Ako sme videli, Bodin postupoval metodicky, teda hneď v prvej kapitole prvej knihy vymedzil, čo je štát, v nasledujúcej kapitole zas prechádza k rozboru jeho jednotlivých častí. Venuje sa popisu domácnosti a vzťahom medzi jej členmi (I. 2). V jeho uvažovaní rodina zostáva „...pravým zdrojom a pôvodom každého štátu“ (I. 2). Jean Bodin rodinu chápal ako stavebný kameň komunity, keďže podľa jeho názoru zlúčenie viacerých rodín vytvorilo základ každého jedného štátu. Toto ľudské spoločenstvo ale môže prežiť aj bez štátu, pretože pre Bodina je štátny poriadok relevantný len vo väčších komunitách. Hana Fořtová uvádza: „Bodinov štát je zložitý celok, v ktorého základe nestoja ani tak jednotlivci ako skôr jednotlivé rodiny, ktorých združenie do širších celkov umožňuje skrz priateľstvo a spoločné zdieľanie jeho pretrvávania“ (Fořtová 2017, 35).⁵⁵

Hlavným dôvodom, prečo Bodin prisúdil rodine také významné postavenie, bol zrejme vplyv rímskeho práva. V rímskom súkromnom práve boli oblasti rodiny (*familia*) alebo súkromného vlastníctva (*dominium*) prísne regulované, takže Bodin to mohol použiť ako vzor na vyčlenenie verejného priestoru alebo majetku od osobnej sféry jednotlivca. Súkromné vlastníctvo je základom rodiny, v ktorej patrí plná moc hlave rodiny. Neohraničená moc suveréna podľa Bodinovej doktríny siaha po prah rodinného domu, za ním – vo vnútri domu – už vládne iná najvyššia moc – hlava rodiny. Predpokladom existencie rodiny bol majetok, do ktorého bolo možné zasahovať suverénom len vo výnimočných situáciách na záchranu štátu. Akýkoľvek zásah do majetku rodín, ktorý nespadal do tohto výnimočného stavu, bol podľa Bodina možný len so súhlasom samotnej rodiny.

Súkromné vlastníctvo podľa Bodina predchádza existencii štátu. Suverén nemá právo narušovať súkromné vlastníctvo svojich poddaných, a preto je aj zdanenie, okrem výnimočných prípadov, možné len so súhlasom poddaných. Z toho vyplýva paradox, že usilovanie o spoločné vlastníctvo vedie k zániku toho, čo je v obci spoločné (I. 2). Skutočnosť, že súkromné vlastníctvo je súčasťou rodiny a je nedotknuteľné, nepochybne obmedzuje suverenitu panovníka. Inak vyjadrené, autorita a moc suveréna sa má zastaviť na prahu domácnosti.

Rodina je tradičné spolužitie jedného muža s jednou ženou. Tento zväzok sa môže rozšíriť o ich deti a spoločný majetok, a tak vzniká domácnosť. Domácnosť Jean Bodin v druhej kapitole prvej knihy definuje nasledovne: „Domácnosť je spravodlivou správou niekoľkých osôb žijúcich v poslušnosti hlavy rodiny a toho, čo jej patrí“ (I. 2). Každá hlava rodiny bola suverénna v oblasti svojej domácnosti a majetku, ktorý jej patril. Rodina, ktorá má len jednu hlavu – muža, je Bodinom vnímaná ako skutočný obraz suveréna, ktorý je zas jediným predstaviteľom štátu. Hana Fořtová píše: „Domácnosť tak podľa Bodina charakterizuje nadvláda otca nad jednotlivými členmi rodiny, v tomto nerovnom vzťahu je však hlavným citom láska a náklonnosť. Práve táto láska a priateľstvo medzi nerovnými jedincami je tým, čo spája rodinu a štát“ (Fořtová 2017, 22). Rodina má teda v Bodinovej koncepcii štátu významné postavenie, je „zásadná nielen ako miesto zrodu súkromného vlastníctva, „môjho“ a „tvojho“, ale tiež lásky a priateľstva“ (Fořtová 2017, 35). Obidva okruhy moci (moc suveréna v štáte

⁵⁵ K problematike domácnosti, vzťahom medzi jej členmi a otázke otroctva u Bodina pozri: Fořtová (2017, 19-21). K Bodinovej kritike otroctva pozri: Heller (1994).

a moc otca v rodine) však na seba úzko nadväzujú, a tak oslabenie otcovskej moci zákonite vedie aj k rozkladu štátu.

Podľa Christiana Bruschiho napriek tomu, že Jean Bodin bol stúpencom absolutistickej monarchie, chápal nebezpečenstvo priameho pôsobenia moci štátu na poddaných; ochranou proti tomu je pre neho práve domácnosť ako konštitutívna jednotka štátu, ochraňujúca súkromnú sféru každého (Bruschi 2004, 27). Bodin konštatuje, že v odlíšení súkromného a verejného spočíva pravý rozdiel medzi štátom a rodinou (I. 2). Z toho vyplýva, že „...vzťah medzi domácnosťou a štátom nie je založený iba na protiklade, ale predovšetkým na hodnotách, ktoré obe telesá zdieľajú a ktoré umožňujú súdržnosť štátu“ (Fořtová 2017, 18).

ZÁVER

Francúzsko v druhej polovici 16. storočia, za čias Jeana Bodina, bolo monarchiou sužovanou viac ako tridsaťročnou krvavou občianskou vojnou, ktorá bola v jej záverečnej fáze spojená so sporom o nástupníctvo na tróne. Bodin si uvedomoval, že reálna politická situácia charakterizovaná náboženskými spormi, ktoré vyvrcholili až do občianskej vojny, rozvrátila dovtedy panujúci tradičný politicko-spoločenský poriadok. Z tohto dôvodu svoje teoretické úvahy o politike zameril na hľadanie takých riešení, ktoré by viedli k reflektovaniu zmenených spoločenských a politických okolností. Jean Bodin si bol dobre vedomý toho, že ak sa má súdobé Francúzsko vyhnúť ďalším krvavým stretom a možnému rozpadu, tak je nutné navrhnúť východisko, ktorým je jedno absolútne a legitímne suverénne centrum. Len takéto centrum moci môže zabrániť konfliktom medzi nepriateľnými náboženskými frakciami. Preto ak malo Francúzsko zotrvať jednotné ako politické spoločenstvo, nevyhnutne potrebovalo posilnenie vtedajšej monarchie.

Bodinovo dielo *Šesť kníh o republike* malo slúžiť ako návod a popis toho, ako možno každému štátu (nielen Francúzsku ako monarchii) poskytnúť pevný základ. Poukázali sme, že tento spis priniesol mnohé významné príspevky k ranému novovekému chápaniu suverenity a štátu. Bodinovou najpriamejšou odpoveďou na dramatické okolnosti sedemdesiatych rokov 16. storočia a na teórie monarchomachov o suverenite ľudu boli koncepcie suverenity a štátu. Bodinova teória suverenity bola skôr normatívnou ako opisnou, skôr ideálom, vďaka ktorému by nezávislá koruna mohla zabrániť náboženským vojnám a vnútiť centralizovaný (štátny) poriadok feudálnym magnátom a provinčným jurisdikciám.

Dokazovali sme, že Jean Bodin uvažoval o suverenite zároveň v novom i v tradičnom zmysle politicko-filozofického myslenia. Jeho koncepcia suverenity vychádzala zo snahy o vytvorenie stabilného a organizovaného politického systému, v ktorom by suverénna moc bola jasne definovaná a neustále využívaná na zachovanie poriadku a stability. Suverenita bola vnímaná ako najvyššia a nedeliteľná moc v rámci štátu. Pre Bodina suverenita predstavovala neobmedzenú autoritu, ktorá organicky vyplývala zo štátnej moci a historických právomocí panovníka. Absolútny charakter suverenity spočíva v nemožnosti jej rozdelenia. Čo sa týka zákonodarnej moci, je svojou povahou úplne odlišná od kráľovských práv zo stredovekých čias: nejde o súhrn výsad, ale o moc legitímneho obmedzenia všetkých poddaných, bez ktorej neexistuje žiaden štát. Vďaka podriadeniu všetkého obyvateľstva normotvornej moci suveréna sa u Bodina všetci obyvatelia stávajú občanmi ním definovaného mocenského systému s vlastným pozitívno-právnym poriadkom. Jeho dôraz na nedeliteľnosť a neobmedzenosť suverénnej moci poskytol rámec pre pochopenie, ako by mala byť organizovaná najvyššia autorita v štáte tak, aby zabezpečila stabilitu a efektívne riadenie spoločnosti. Bodin však uznával Božie a prirodzené zákony ako limity suverenity. Veril, že suverén má isté záväzky voči týmto zákonným princípom, ktoré ho limitujú vo výkone moci. Pre neho existovali nadradené morálne a právne normy, ktoré suverén nemohol porušiť.

Jean Bodin teóriou suverenity, ktorú rozvíjal na základe znalostí stredovekého francúzskeho práva, vytvoril novú koncepciu moderného štátu. To znamená, že doba stredovekých spoločenstiev definitívne pominula. Základným prvkom nového typu spoločenského usporiadania sa aj zásluhou Bodinovej teoretickej koncepcie stal štát. Bodin svojou koncepciou štátu smeruje politiku k centralizácii moci. Rovnako vyvolal záujem

o otázku teoretického a prakticko-politického rastu sekulárneho štátu. Jeho koncepcia moderného teritoriálneho štátu ako vnútorne jednotného mocenského systému a chápanie štátu predovšetkým na základe štátneho právneho poriadku robí z Bodina moderného mysliteľa. Treba zdôrazniť, že Jean Bodin vytvoril novú paradigmu v politicko-filozofickom uvažovaní.

Koncept suverenity od jeho počiatkov v teoretických prácach Jeana Bodina predstavuje základný kameň politickej filozofie a medzinárodného práva. Jeho koncepcia suverenity a štátu sa stala referenčným rámcom pre celé novoveké politicko-filozofické myslenie. Bodinova teória suverenity položila základy pre neskoršie politické a právne teórie a výrazne ovplyvnila vývoj moderných štátov.⁵⁶ Hoci sa pojem suverenity vyvinul a transformoval v priebehu storočí, stále zostáva kľúčovým faktorom v organizácii a riadení štátnych a medzinárodných vzťahov. Téma suverenity je a v nasledujúcich rokoch i desaťročiach nesporne stále zostane jednou z diskutovaných oblastí politickej filozofie, sociálnych i právnych vied. Rovnako aj navracanie sa k jej filozoficko-teoretickým koreňom bude trvalou, hoci nikdy nie celkom dokončenou úlohou týchto disciplín.

⁵⁶ K problematike, akým spôsobom sa v sedemnástom storočí rozvíjali mnohé Bodinove myšlienky v Nemecku, Holandsku a Anglicku, kde sa usilovali buď o zmiernenie rozporov v jeho myslení alebo o využitie ich nejednoznačnosti na vlastný politický prospech či ako boli nepriateľsky reflektované v Španielsku a v Taliansku a napokon ako boli vo Francúzsku pohltené absolutistickým prúdom, pozri: Salmon (1996).

LITERATÚRA

- ADAMS, I. – DYSON, R. W. (2007): *Fifty Major Political Thinkers*. London : Routledge.
- ANDREW, E. (2011): Jean Bodin on Sovereignty. *Republics of Letters: A Journal for the Study of Knowledge, Republics of Letters*. 2, (2), pp. 75-84.
- BARANGER, D. (2014): The apparition of sovereignty. In: Kalmo, H. – Skinner, Q. (eds.): *Sovereignty in Fragments: The Past, Present, and Future of a Contested Concept*. Cambridge : Cambridge University Press, pp. 47-63.
- BART, J. (2005): La justification du tyrannicide selon les monarchomaques. *Le genre humain*. 44, p. 47-58.
- BARTELSON, J. (1995): *A Genealogy of Sovereignty*. Cambridge : Cambridge University Press.
- BELLING, V. (2014): *Zrození suveréna. Pojem suverenity a jeho kritika v moderní politické a právní filosofii*. Brno : CDK.
- BENOIST, A. (de) (2022): Umírněná kritika suverenismu. Přeložil P. Drulák, In: Drulák, P. (ed.): *Svrchovanost zprava i zleva/Zvrchovanost' sprava aj zľava*. Praha : Dauphin, s. 317-353.
- BODIN, J. (1986): *Les six livres de la République*. Paris : Fayard.
- BODIN, J. (2017): Šest knih o státu. Přeložila H. Fořtová, In: Bláha, P. – Maškarinec, P. a kol.: *O politické filosofii, demokracii a střední Evropě*. Ústí nad Labem : UJEP, s. 162-186.
- BOUCHER, D. – KELLY, P. (2003): *Political Thinkers: From Socrates to the Present*. Oxford : Oxford University Press.
- BOUVIGNIES, I. (2006): Bodin et les monarchomaques: la réaction absolutiste ou les promesses de l'autonomie. In: Mellet, P.-A. (ed.): *"Et de sa bouche sortait un glaive": les monarchomaques au XVIe siècle. Actes de la journée d'étude tenue à Tours en mai 2003*. Geneva : Droz, p. 145-180.
- BRUSCHI, Ch. (2004): 'Mesnage' et république [chez Jean Bodin]. In: Pérouse, G.-A. – Dockès-Lallement, N. – Servet, J.-M. (eds.): *L'Oeuvre de Jean Bodin: actes du colloque tenu à Lyon à l'occasion du quatrième centenaire de sa mort, 11-13 janvier 1996*. Paris : H. Champion, p. 19-38.
- ENGSTER, D. (1996): Jean Bodin, Scepticism and Absolute Sovereignty. *History of Political Thought*. 17, (4), pp. 469-499.
- FIALA, A. (2015): Sovereignty. In: Fiala, A. (ed.): *The Bloomsbury Companion to Political Philosophy*. London : Bloomsbury Academic, pp. 33-45.
- FOŘTOVÁ, H. (2017): „Stát je spravedlivá správa více domácností...“ K pojmu suverenity u Jeana Bodina. In: Belling, V. – Kollert, L. a kol.: *Suverenita panovníka, lidu a státu v moderní politické filosofii*. Ústí nad Labem : UJEP, s. 13-35.
- FRANKLIN, J. H. (1973): *Jean Bodin and the Rise of Absolutist Theory*. Cambridge : Cambridge University Press.
- FRANKLIN, J. H. (1992): Introduction. In: Bodin, J.: *On Sovereignty. Four chapters from The Six Books of the Commonwealth*. Cambridge : Cambridge University Press, pp. xii-xxvi.

- GIESEY, R. E. (1973): Medieval Jurisprudence in Bodin's Concept of Sovereignty. In: Denzer, H. (ed.): *Bodin: Verhandlungen der Internationalen Bodin Tagung in München*. München : C. H. Beck, pp. 167-186.
- GRIMM, D. (2015): *Sovereignty: The Origin and Future of a Political and Legal Concept*. Translated by B. Cooper, New York : Columbia University Press.
- HELLER, H. (1994): Bodin on Slavery and Primitive Accumulation. *The Sixteenth Century Journal: Journal of Early Modern Studies*. 25, (1), pp. 53-65.
- HOROWITZ, M. C. (1982): Judaism in Jean Bodin. *The Sixteenth Century Journal*. 13, (3), pp. 109-113.
- JACKSON, R. (2007): *Sovereignty: The Evolution of An Idea*. Cambridge : Polity Press.
- KELLER, J. (2022): Suverenita a hranice. In: Drulák, P. (ed.): *Svrchovanost zprava i zleva/Zvrchovanost' sprava aj zl'ava*. Praha : Dauphin, s. 25-47.
- KEOHANE, O. (2015): Bodin on Sovereignty: Taking Exception to Translation? *Paragraph*. 38, (2), pp. 245-260.
- KORAB-KARPOWICZ, W. J. (2016): *On the History of Political Philosophy. Great Political Thinkers from Thucydides to Locke*. New York : Routledge.
- KUČERA, R. (2022): Jean Bodin: Nadkonfesionální suverenita. In: Kučera, R. – Chotaš, J. (eds.): *Politické myšlení raného novověku*. Praha : OIKOYMENH, s. 171-185.
- LEE, D. (2013): 'Office Is a Thing Borrowed': Jean Bodin on Offices and Seigneurial Government. *Political Theory*. 41, (3), pp. 409-440.
- LEE, D. (2018): Unmaking Law: Jean Bodin on Law, Equity and Legal Change. *History of Political Thought*. 39, (2), pp. 269-296.
- LEWIS, J. U. (1968): Jean Bodin's "Logic of Sovereignty". *Political Studies*. 16, pp. 212-217.
- MARITAIN, J. (2007): *Člověk a stát*. Přeložil K. Šprunk, Praha : Triáda.
- MUSCHAMP, D. (ed.) (1986): *Political Thinkers*. London : Macmillan Education LTD.
- NADEAU, Ch. (2005): Les Constitutionnalistes français face au problème de la constitution mixte: Claude de Seyssel et Jean Bodin. In: Gaille-Nikodimov, M (ed.): *Le Gouvernement mixte: de l'idéal politique au monstre constitutionnel en Europe (XIIIe-XVIIe siècle)*. Saint-Étienne : Publications de l'Université de Saint-Étienne, p. 95-115.
- NICHOLLS, S. (2019): Sovereignty and Government in Jean Bodin's *Six Livres de la République* (1576). *Journal of the History of Ideas*. 80, (1), pp. 47-66.
- NOVOSÁD, F. – SMREKOVÁ, D. (eds.) (2013): *Dejiny sociálneho a politického myslenia*. Bratislava : Kalligram.
- RAPHAEL, D. D. (1990): *Problems of Political Philosophy*. London : Macmillan Press.
- REY, A. (ed.): (1998): *Dictionnaire historique de la langue française*. Tome III, Paris : Le Robert.
- SALMON, J. (1973): Bodin and the Monarchomachs. In: Denzer, H. (ed.): *Bodin: Verhandlungen der Internationalen Bodin Tagung in München*. München : C. H. Beck, pp. 359-378.
- SALMON, J. (1996): The legacy of Jean Bodin: absolutism, populism or constitutionalism? *History of Political Thought*. 17, (4), pp. 500-522.

- SÄLÄVÄSTRU, A. C. (2018): The Theory of Contractual Monarchy in the Works of the Huguenot Monarchomachs. *Meta:Research in Hermeneutics, Phenomenology and Practical Philosophy*. 10, (2), pp. 512-539.
- SCHMITT, C. (2012): *Politická theologie. Čtyři kapitoly k učení o suverenitě*. Přeložili J. Kranát, O. Vochoč, Praha : OIKOYMENH.
- SKINNER, Q. (1978): *The Foundations of Modern Political Thought. Volume Two: The Age of Reformation*. Cambridge : Cambridge University Press.
- SKINNER, Q. (2012): *O státě*. Přeložil J. Jinek, Praha : OIKOYMENH.
- STRAUSS, L. – CROPSEY, J. (eds.) (1987): *History of Political Philosophy*. Chicago : University of Chicago Press.
- ŠMÍD, J. (2017): Suverenita jako nadpozemský atribut politické moci. In: Bláha, P. – Maškarinec, P. a kol.: *O politické filozofii, demokracii a střední Evropě*. Ústí nad Labem : UJEP, s. 151-161.
- TUCK, R. (2016): *The Sleeping Sovereign: The Invention of Modern Democracy*. Cambridge : Cambridge University Press.

Zdroje obrázkov:

Šest knih o štáte:

[https://fr.m.wikipedia.org/wiki/Fichier:Les Six livres de la R%C3%A9publique.jpg](https://fr.m.wikipedia.org/wiki/Fichier:Les_Six_livres_de_la_R%C3%A9publique.jpg),
16.7.2024

Jean Bodin: <https://www.todamateria.com.br/jean-bodin/>, 16.7.2024

Názov: **Jean Bodin: tvorca koncepcie suverenity**
Autor: doc. Mgr. Ulrich Wollner, PhD.

Recenzenti: doc. Mgr. Sandra Zákutná, PhD.
doc. PhDr. ThDr. Tomáš Pružinec, PhD.

Jazyková redakcia: Mgr. Dana Wollnerová
Rok vydania: 2024
Vydavateľ: Belianum Vydavateľstvo Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici
Rozsah: 37 strán
Autorské hárky: 3 AH
Publikované online

ISBN 978-80-557-2153-8

EAN 9788055721538

<https://doi.org/10.24040/2024.9788055721538>